

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRACII

Bulletin lidských práv

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

aktuální vydání Bulletinu lidských práv zahajujeme reportáží Tomáše Münzbergera z konference Evropského soudu pro lidská práva, jejímž tématem byla ochrana životního prostředí. Může štrasburský soud svojí judikaturou k ochraně životního prostředí přispívat, jestliže Úmluva neobsahuje právo na zdravé životní prostředí? Jak soud v takových případech postupuje? A jaký lze očekávat vývoj do budoucna?

Jana Šikorská shrnuje podzimní zasedání Rady OSN pro lidská práva, které se věnovalo nejen dopadům pandemie, ale také prezidentským volbám v Bělorusku.

V sekci Mezinárodní trestní spravedlnost přibližuje Tomáš Münzberger nový typ mezinárodních vyšetřovacích orgánů, které připravují důkazní podklady pro případné budoucí vyšetřování zločinů v Sýrii a v Myanmaru, nebo podporují vnitrostátní vyšetřování, jako je tomu v Iráku.

Eliška Hronová se v evropské sekci věnuje rozhodnutí polského ústavního soudu, které dramaticky omezilo přístup k interrupcím, což vyvolalo vlnu protestů. Jak k takové změně došlo?

V sekci Mezinárodní politika, byznys a lidská práva informuje Aneta Navrátilová o zprávě Evropské komise zkoumající stav vlády práva ve všech zemích EU. Zaměřila se na čtyři kategorie – systémy soudnictví, protikorupční rámce, pluralitu a svobodu médií a systém brzd a protivah.

Daniela Petržilková z české sekce přibližuje rozhodnutí Městského soudu v Praze, který zrušil nařízení zakazující prezenční výuku na vysokých školách. Jak dané rozhodnutí zdůvodnil?

Přejeme Vám hodně zdraví a štěstí v novém roce!

Jan Lhotský

Editor Bulletinu lidských práv
Vedoucí Centra pro lidská práva a demokracii

Obsah

Téma	 3
<ul style="list-style-type: none"> Štrasburský soud a životní prostředí: reportáž z konference „Lidská práva pro planetu“ Zasedání Rady OSN pro lidská práva: pandemie, Bělorusko a Myanmar 	<ul style="list-style-type: none"> 3 7
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	 11
<ul style="list-style-type: none"> Nové mezinárodní instituce na podporu vyšetřování zločinů v Sýrii, Myanmaru a Iráku Vyšetřovací tým v Sýrii: Vládní letectvo použilo chemické zbraně Případ Bemba a náhrada škod zatčených osob před Mezinárodním trestním soudem 	<ul style="list-style-type: none"> 11 14 17
2) Evropský systém ochrany lidských práv	 20
<ul style="list-style-type: none"> Kontroverzní rozsudek polského ústavního soudu: faktický zákaz interrupcí Nová rozhodnutí Soudního dvora EU o ochraně osobních údajů: soukromí, nebo bezpečnost? Nový pakt EU o migraci a azylu: dlouhodobé řešení, nebo zmeškaná příležitost? ESLP: Paradox zacházení s utajovanými informacemi v rámci ochrany cizinců před vyhoštěním 	<ul style="list-style-type: none"> 20 24 27 30
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	 33
<ul style="list-style-type: none"> Upadající úroveň právního státu v Maďarsku a Polsku Protesty proti policejní brutalitě v Nigérii Globální etická pravidla a architektura umělé inteligence 	<ul style="list-style-type: none"> 33 36 39
4) Česká republika a lidská práva	 42
<ul style="list-style-type: none"> Soud zrušil nařízení zakazující prezenční výuku na vysokých školách Ministerstvo vnitra navrhuje změny ústavního zákona o bezpečnosti ČR: COVID-19 nám ukázal mezery Trestní odpovědnost během nouzového stavu Konference o postavení žen v justici 	<ul style="list-style-type: none"> 42 44 48 51
Monitoring lidskoprávních publikací	54
Redakce Bulletinu	55

Citace titulní fotografie: Účastníci konference „Lidská práva pro planetu“, zdroj: © ECHR-CEDH Council of Europe, editace: ořez

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, **na webu** Centra najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Štrasburský soud a životní prostředí: reportáž z konference „Lidská práva pro planetu“

Tomáš Münzberger

Je k účinné ochraně lidských práv v souvislosti s životním prostředím zapotřebí nového protokolu k Úmluvě, nebo si Evropský soud pro lidská práva vystačí s inovativní interpretací a stávající legislativou? Tuto a další otázky si ve Štrasburku i v online prostoru kladli řečníci konference z řad soudců a právníků štrasburského soudu, ale i mezinárodních expertů na lidská práva a právo životního prostředí.

Během úvodních řečí bývalý prezident Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) Linos-Alexander Sicilianos shrnul, jak soud v minulosti řešil mnohé případy poškozování životního prostředí s důrazem na to, že domov člověka není jeho pouhým bydlištěm, ale také prostředím, ve kterém žije. Nabídl pohled na antropocentrický přístup, který je zaměřený na lidskou bytost, jako na přístup neegoistický a komplementární s přístupem ekocentrickým, jehož středobodem je ochrana domova, prostředí, a tedy i planety, na které žijeme.

Právo na zdravé životní prostředí

Právníčka ESLP Natalia Kobylarz se zabývala rozsahem ochrany životního prostředí. Uvedla, že text Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“) neobsahuje žádné ustanovení, které by garantovalo právo na zdravé životní prostředí. Přesto ESLP rozhodl již ve více než 300 případech, které byly spojené s poškozováním životního prostředí a ovlivňovaly užívání lidských práv jako jsou právo na život a právo na respektování soukromého a rodinného života.[1]

Druhým důležitým faktorem environmentálních případů ochrany lidských práv je požadavek na postavení přímé oběti. Osoba, která chce dosáhnout ochrany před poškozováním životního prostředí a nemůže prokázat negativní vliv na svůj vlastní blahobyt nebo život, nemá hmotněprávní nárok k uplatnění žádosti u soudu.

Další problematikou je doktrína přímého a škodlivého účinku, která podmiňuje status oběti kauzali-

Konference ESLP „Lidská práva pro planetu“ [1]

tou mezi škodou na životním prostředí a porušením lidských práv. Interpretace práva na spravedlivý proces [2] a práva na život [3] štrasburským soudem vyžaduje, aby oběti prokázaly, že jsou vystaveny vážné, jasně identifikované a bezprostřední hrozbě. Jedinou výjimkou je status potenciální oběti, které hrozí budoucí porušení lidských práv. V takovém případě žadatel musí předložit rozumné a přesvědčivé důkazy o pravděpodobnosti újmy.

Odlíšný výklad však ESLP provedl v případě práva na respektování soukromého a rodinného života, kdy se spokojil s „dostatečně blízkou souvislostí“. Soud by měl však vyjasnit, zda lze v případě chybějící přímé souvislosti použít test dostatečně blízké souvislosti. A pokud ano, můžeme dostatečně blízkou souvislost chápat jako souvislost na základě pravděpodobnosti, která je naplněna za předpokladu závažných, konkrétních a konzistentních skutečností a statistické korelace? V souvislosti s postavením oběti se tedy očekává navazující judikatura.

Meziamerický ekocentrismus jako příklad?

Zajímavým vstupem byl vzhled do judikatury Meziamerického soudu pro lidská práva, který představil tajemník Nejvyššího soudu Mexika, Jorge Calderón Gamboa. Také Americká úmluva o lidských právech neobsahuje explicitně právo na zdravé životní prostředí a Meziamerický soud pro lidská práva postupoval obdobně jako ESLP, tedy poskytoval životnímu prostředí ochranu výhradně v souvislosti s ochranou lidských práv explicitně zaručených úmluvou.

V únoru 2018 však Meziamerický soud ve svém poradním stanovisku o životním prostředí a lidských právech přiznal existenci právu na čisté a zdravé životní prostředí na základě článku 26 Americké úmluvy, jímž se státy zavázaly přijímat opatření k dosažení plné realizace hospodářských, sociálních a kulturních práv vyplývajících z Charty OAS. Nadto tímto výkladem soud podle svých slov reflektoval ústavy členských států, mezinárodní nástroje a judikaturu národních soudů. Tento výklad byl v praxi použitý poprvé v únoru 2020, kdy v případě ochrany území původních obyvatel Lhaka Honhat Association proti Argentině došlo k porušení práva na čisté a zdravé životní prostředí.

Cesta k environmentální demokracii: účastnická práva jednotlivců a organizací

Jako zástupkyně jediného závazného mezinárodního procesněprávního dokumentu na ochranu životního prostředí na světě promluvila Fiona Marshall, tajemnice Výboru pro dodržování Aarhuské úmluvy. Ve svém projevu popsala praxi Aarhuského výboru ve vybraných situacích jako ukázkou interpretace mezinárodního nástroje, který ratifikovalo 41 ze 47 smluvních stran Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.

Mezi zmíněnou judikaturu Aarhuského výboru patřil i nález týkající se slovenského nařízení, které

Prezident ESLP Robert Spano [2]

označilo celé kategorie informací o jaderné energii jako bezpodmínečně tajné. Výbor následně došel k závěru, že se jedná také o informace o životním prostředí podle Aarhuské úmluvy a rozhodl o rozporu nařízení s Aarhuskou úmluvou. V květnu 2020 Slovensko informovalo Výbor o změně nařízení, podle kterého nyní každá žádost o informace musí být jednotlivě posouzena.

Potřebné změny z pohledu neziskové organizace

Zástupci organizace Clientearth se zabývali zejména tématem znečištěného ovzduší a poukázali na skutečnost, že na mnoha místech jsou občané stále vystavováni nelegálním hodnotám znečištění. Následkem má být odhadovaných 400 tisíc předčasných úmrtí v Evropě ročně.

Děti, které dnes dýchají znečištěný vzduch, mohou mít zdravotní komplikace v budoucnu. Je proto těžké předvídat a prokazovat kauzalitu. Při výkladu postavení oběti by proto měly být využity princip předběžné opatrnosti a princip prevence. Soud by se měl také zaměřit na rozvoj výkladu institutu potenciální oběti.

Zástupci Clientearth dále navrhli, aby ESLP zvažil přípustnost žalob jednotlivců poté, co v jejich věci vyčerpala domácí prostředky právní ochrany nezisková organizace. Pro jednotlivce je totiž extrémně náročné vyčerpávat všechny opravné prostředky a děje se tak jen v ojedinělých případech. Soudy by podle organizace měly také v rozsudcích zvažovat koncept účinné nápravy. Finanční kompenzace ze své podstaty v environmentálních případech nemůže být dostačujícím řešením.

Případ Urgenda: progresivní národní judikatura jako vzor?

Opakovaně bylo poukázáno na neexistenci judikatury týkající se klimatických změn u Soudního dvora v Lucemburku i u ESLP. Příkladem pro budoucí judikaturu by mohl být případ, kdy environmentální skupina Urgenda Foundation žalovala Nizozemsko z důvodu nedodržení právních závazků tím, že stanovilo cíl do roku 2020 snížit emise skleníkových plynů o 17% oproti roku 1990.

Soud první instance rozhodl především na základě ustanovení občanského zákoníku, podle kterého

Podpis Pařížské dohody [3]

je jednání protiprávní, pokud zbytečně vytváří nebezpečí.[4] Soud stanovil jako dostatečné opatření snížení emisí o 25% oproti úrovni z roku 1990. Nizozemsko se s výsledkem nespokojilo, odvolací soud ale rozšířil výklad ve prospěch Urgenda Foundation, když shledal, že došlo přímo k porušení Úmluvy, konkrétně práva na život a práva na respektování soukromého a rodinného života. S tím souhlasil i Nejvyšší soud Nizozemska, který při rozhodování o kasační stížnosti potvrdil rozhodnutí odvolacího soudu.

Ke stejnému přístupu by však v obdobném případě ESLP chyběla možnost zabývat se *actio popularis*. Za důležitý krok, který již judikatura ESLP překonala, však můžeme považovat uznání vlivu znečištění ovzduší na osobu, která nežije v blízkosti zdroje znečištění, jak uvedla ve svém výstupu expertka na právo klimatických změn Marta Torre-Schaub.

Klimatická změna jako předmět ochrany lidských práv

Aby státy neporušovaly lidská práva v souvislosti s klimatickou změnou, musí přijmout veškerá přiměřená a vhodná opatření k celosvětovému postupnému ukončení produkce emisí skleníkových plynů kolem roku 2050. Tuto tezi založila Christina Voigt,

expertka na mezinárodní environmentální právo, na následující argumentaci.

Mezinárodní smlouvy a vnitrostátní předpisy, které se zabývají regulací klimatu, zřídka řeší problematiku lidských práv, ale spíše hledají technická řešení problémů. Lidská práva jsou proto mimo jejich dosah. Příkladem toho je Pařížská dohoda, která výslovně uznává, že smluvní strany by měly respektovat, podporovat a brát v úvahu své příslušné závazky v oblasti lidských práv. Toto uznání je odkazem na lidskoprávní povinnosti, které si státy již osvojily.

Podle judikatury ESLP právo na život a právo na respektování soukromého a rodinného života zavádí pozitivní závazek států přijímat přiměřená a vhodná opatření na ochranu těchto práv a poskytnout prostředky pro boj proti hrozbám jejich porušování. Tyto pozitivní závazky jsou ve světle klimatické změny splněny, pokud přijatá opatření mají preventivní účinek před nebezpečnou úrovní změny klimatu. Je proto zřejmé, že dosud přijatá opatření je třeba považovat za neadekvátní.

Smluvní strany Pařížské dohody se totiž zavázaly k lepší implementaci Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu tím, že udrží nárůst průměrné globální teploty výrazně pod hranicí 2 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí a budou usilovat o to,

aby nárůst teploty nepřekročil hranici 1,5 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí. Jako informační zdroj byl zvolen Mezivládní panel OSN pro změnu klimatu, který jasně určil cíle potřebné k naplnění této dohody, zejména nulové emise kolem roku 2050.

Na otázku, zda je klimatická změna záležitostí ochrany lidských práv, je proto potřeba odpovědět kladně. Soudy by však neměly státům určovat, jaká opatření mají přijmout, měly ale by být schopné určit, zda jsou opatření dostatečná.

Je zapotřebí nové právní úpravy?

Jako poslední řečník vystoupil prezident ESLP, soudce Robert Spano. Zdůraznil, že je zřejmé, že Úmluva neobsahuje právo na zdravé životní prostředí. Úmluva se také jasně vymezuje jako ochránce práv jednotlivců a v tomto smyslu je antropocentrickým nástrojem. Znamená to však, že práva zaručená Úmluvou mohou být pro její účel odloučena od prostředí člověka, ve kterém žije? Všechna práva jsou zkoumána a jsou účinná pouze v kontextu života dané osoby. To by mělo být podle prezidenta ESLP ze současné judikatury zřejmé.

Holistický přístup a Úmluva jako živoucí nástroj

Prezident soudu zakončil svůj projev několika poznatky o funkci soudu a jeho roli ve světle klimatické krize. Vývoj práva na mezinárodní úrovni umožnil

Planeta Země [4]

soudu posílit argumentaci při ochraně jednotlivců v environmentálních případech. Jak soud dlouhodobě zdůrazňuje, Úmluva nemůže být vykládána ve vzduchoprázdnu a musí souznít s mezinárodním právem, kterého je součástí. Proto se i Úmluva pohybuje neustále po trajektorii, kterou utvářejí členské státy v mezinárodním prostředí. Jedná se o organický proces, který se odráží v rozhodnutích soudu. V tomto smyslu prezident Spano poznamenal, že soud dosud ve své judikatuře nezmínil ani Rámcovou úmluvu OSN o změně klimatu ani Pařížskou dohodu.

Prezident štrasburského soudu na závěr velmi zajímavě konference zhodnotil, že se nacházíme v historickém okamžiku přeměny, který má planetární vliv a důležitost. Evropský soud pro lidská práva podle něj bude hrát svou roli v mezích jemu svěřených kompetencí, máje vždy na vědomí, že záruky Úmluvy musí být pro jednotlivce účinné a skutečné.

Poznámky:

- [1] Kyrtatos proti Řecku
- [2] Okaya a další proti Turecku
- [3] Budayeva a další proti Rusku
- [4] Na základě tzv. doktríny nebezpečné nedbalosti.

Fotografie

- [1] Konference ESLP „Lidská práva pro planetu“, zdroj: © ECHR-CEDH Council of Europe, editace: ořez.
- [2] Prezident ESLP Robert Spano, zdroj: © ECHR-CEDH Council of Europe, editace: ořez
- [3] Podpis Pařížské dohody, autor: United Nations Photo, datum: 22. dubna 2016, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, editace: ořez.
- [4] Planeta Země, autor: Free-Photos, 9. listopad 2015, Pixabay, CC0, editace: ořez

Zasedání Rady OSN pro lidská práva: pandemie, Bělorusko a Myanmar

Jana Šikorská

Dominantním tématem podzimního zasedání Rady OSN pro lidská práva byla opět pandemie Covid-19 a její dopad na dodržování lidských práv. K tomu se přidaly především masové protesty proti výsledkům prezidentských voleb v Bělorusku. Ze zasedání je zřejmé, že lidská práva ve světě jsou nadále v ohrožení.

Téma dodržování a porušování lidských práv na bylo během koronavirové pandemie na důležitosti. Rada OSN pro lidská práva od 14. září do 7. října 2020 během svého 45. zasedání projednala hned několik desítek témat, které s pandemií více či méně souvisely.

Podzimní zasedání v číslech

Když se na zasedání podíváme v číslech, jedná se o jedno z aktivnějších. Během tří týdnů se uskutečnily tři panelové diskuze, bylo předloženo celkem 84 zpráv a také bylo přijato 12 zpráv v rámci univerzálního periodického přezkumu (UPR). Rada projednala a přijala 35 rezolucí, jedno rozhodnutí a jedno prohlášení. Kromě písemností se členové Rady shodli i na jmenování osmi zmocněnců pro tzv. zvláštní procedury (*Special Procedures*), tedy lidskoprávních expertů.

Zpráva o stavu lidských práv ve světě za uplynulý rok

Michelle Bachelet, Vysoká komisařka OSN pro lidská práva, podala zprávu o stavu a vývoji lidských práv ve světě za uplynulý rok. Její projev zněl naléhavě a jeho nosná myšlenka tkvěla v jednoduché, ale důležité připomínce, že lidskoprávní principy a normy nabízejí efektivní řešení v situacích nestability a zvyšující se míry utrpení ve světě.

Bachelet zdůraznila, že pandemie Covid-19 nepříznivě ovlivňuje užívání lidských práv ve světě, a to zejména v oblasti hospodářských a sociálních práv. Na americkém kontinentu hrozí společenské nepokoje kvůli prohlubujícím se nerovnostem.

Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Michelle Bachelet [1]

V několika oblastech hrozí úplný kolaps zdravotního systému, a to například v pásmu Gazy, kde je zdravotní systém ohrožen kvůli bloádě ze strany Izraele, a v Sýrii, kde vláda není schopná zajistit základní zdravotní péči nemocným kvůli válkou zpusťšené zdravotní infrastruktuře.

Kromě ohrožení životů a zdraví je podle Komisařky ohrožena i občanská společnost. V Saúdské Arábii jsou svévolně zatýkány aktivistky za práva žen. Ohrožení na svobodě, a v některých situacích i životě, jsou občanskí aktivisté a novináři v Íránu, Srí Lance, Tanzanii, v oblasti Kašmíru a na Filipínách. Ve zranitelné situaci se nacházejí také migranti, přičemž nepříjemnou připomínkou jejich osudů byl požár v uprchlickém táboře na řeckém ostrově Lesbos. V tomto kontextu připomněla členským státům Evropské unie jejich závazek spolupracovat při ochraně životů a práv migrantů.

Kromě zrekapitulování uplynulého roku byla z jejího projevu cítit i prosba do budoucna. Komisařka naznačovala, že svět čeká náročné post-pandemické období a apelovala na spolupráci mezinárodního společenství. Lidská práva mají podle Bachelet hrát klíčovou roli při zmírňování dopadů pandemie a zajišťování stability a náležité ochrany jednotlivců a komunit.

Naléhavá rozprava o situaci v Bělorusku

Rok 2020 bude zapamatovatelný nejen kvůli pandemii, ale i kvůli masovým protestům ve světě – během předminulého zasedání se Rada věnovala protestům Black Lives Matter v USA a tentokrát to byla situace v Bělorusku.

Německo jménem Evropské unie požádalo o zahájení naléhavé rozpravy ohledně porušování lidských práv v Bělorusku ve spojitosti s protesty proti výsledkům prezidentských voleb. Začátkem srpna byl prezident Lukašenko, označovaný jako poslední evropský diktátor, znovu zvolen prezidentem ve volbách, které většina pozorovatelů označuje za zmanipulované. Od vyhlášení výsledků se v Minsku pravidelně organizují občanské protesty, během nichž došlo k zatčení vedoucích opozičních politiků a političek, a někteří představitelé opozice, mezi nimiž je například prezidentská kandidátka Světlana Tikhanovskaya, museli kvůli osobní bezpečnosti ze země uprchnout.

Během rozpravy v OSN se vystříдалo hned několik osobností, mezi které patřily i Světlana Tikhanovskaya a běloruská aktivistka Ekaterina Novikava. Všichni řečníci a řečnice upozorňovali na porušování lidských práv, a to zejména omezování svobody a používání násilí státními složkami, které dokonce hraničí s mučením. Ve svých vystoupeních vyzvali vládu, aby dodržovala své lidskoprávní závazky, vyšetřila a potrestala zločiny páchané na protestu-

jících a zajistila odškodnění. Vyskytly se i prosby vůči Radě samotné, aby zajistila dialog mezi stranami. Světlana Tikhanovskaya vyzvala ke zřízení mezinárodní pozorovací delegace, která by měla za úkol monitorovat násilí a zločiny páchané Lukašenkovou vládou.

Bělorusko během celé rozpravy udržovalo defenzivní argumentaci a odmítalo vedení debaty jako takové, jakož i vznesená obvinění z porušování lidských práv. Protestující označili představitelé Běloruska jako přívržence politické opozice a uvedli, že zatčené osoby jednaly v rozporu s vnitrostátními zákony. Ve své obhajobě slovně zaútočili i na Německo jako iniciátora rozpravy a vyslovili domněnku, že německá vláda by reagovala stejně proti protestům, které by zpochybňovaly výsledek domácích voleb. Spojencem Běloruska na půdě Rady bylo Rusko, které označilo iniciátory rozpravy za skupinu agresivních států. Ve své podpoře Běloruska se Rusko opíralo o princip nevměšování a suverenity státu. Vzniklé problémy označilo za výlučně domácí.

Rozprava o situaci v Bělorusku ukázala, nakolik je Rada OSN rozdělena. Závěrečnou rezoluci, která požaduje, mimo jiné, Vysokou komisařku o monitorování situace, jakož i o vypracování komplexní zprávy, podpořilo 23 států, 2 byli proti a 22 států se hlasování zdrželo. I přes vysoký počet abstencí byla rezoluce přijata, můžeme tedy očekávat, že se Rada OSN pro lidská práva i Vysoká komisařka budou protesty zabývat i nadále.

Filmaři na zasedání Rady [2]

Účastníci zasedání Rady OSN pro lidská práva [3]

Nezávislé vyšetřování zločinů v Myanmaru

Během zasedání Rady byla příležitost prezentovat posuny nebo naopak zhoršení v konkrétních státech a oblastech, které se řadí mezi porušovatele lidských práv. Téměř v každé zprávě se uvádí, že pandemie Covid-19 buď situaci v zemi zhoršila, nebo ztížila vyšetřování údajných zločinů a porušování lidských práv.

I přes pandemické potíže došlo ve vyšetřování k zajímavým posunům. Za zmínku stojí aktivity OSN v Myanmaru. Nezávislý vyšetřovací mechanismus pro Myanmar (*Independent Investigative Mechanism for Myanmar*, IIMM) identifikoval důležité informační zdroje v terénu, které by mohly poskytnout klíčové informace o porušování lidských práv v zemi. Mechanismus také komunikuje se společností Facebook, od které jeho představitelé žádají součinnost při získání dalších důležitých skutečností o hromadných zločinech spáchaných v Myanmaru na minoritě Rohingů. Zapojení Facebooku do vyšetřování je bezprecedentní a jedná se o důležitý krok pro získávání informací o konfliktech v budoucnosti, protože sociální sítě se stávají důležitým nástrojem státních i nestátních skupin v páchaní zločinů podle mezinárodního práva, a jejich součinnost je proto klíčová.

Lidská práva a rok 2020

Podobně jako předešlé zasedání i to nedávné ukázalo, že porušování lidských práv je přítomno i dnes, a to ve všech koutech světa. Z projevů a předložených zpráv je patrná zvýšená obava o blízkou

budoucnost. Pandemie Covid-19 a její dohra může mít dlouhotrvající nepříznivé následky a mnohé stávající nerovnosti a porušování lidských práv se mohou prohloubit. To se týká zejména socioekonomických práv, které byly slabě dodržovány už před pandemií.

Rada OSN, jakož i Vysoká komisařka pro lidská práva, zvolili cestu opatrnosti a vznikající problémy pojmenovávají jeden po druhém. Nejbližší zasedání, které začíná v únoru 2021, může přinést více odpovědí na otázku, jak bude vypadat svět a stav lidských práv po pandemii, neboť se očekává hned několik důležitých milníků, a to zejména hromadné použití vakcíny a změna administrativy ve Spojených státech.

Zdroje

Universal Rights Group. Report on the 45th session of the Human Rights Council. 9. říjen 2020. Dostupné z: <https://www.universal-rights.org/urg-human-rights-council-reports/report-on-the-45th-session-of-the-human-rights-council/>

Universal Rights Group. Report of the Council's urgent debate on the situation of human rights in Belarus during HRC45. 21. září 2020. Dostupné z: <https://www.universal-rights.org/blog/report-of-the-councils-urgent-debate-on-the-situation-of-human-rights-in-belarus-during-hrc45/>

Fotografie

- [1] Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Michelle Bachelet, 45th session of the Human Rights Council, autor: UN Geneva/Jean Marc Ferré, 2. říjen 2020, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, editace: ořez.
- [2] Filmaři na zasedání Rady, 45th session of the Human Rights Council, autor: UN Geneva/Jean Marc Ferré, 2. říjen 2020, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, editace: ořez.
- [3] Účastníci zasedání Rady OSN pro lidská práva, 45th session of the Human Rights Council, autor: UN Geneva/Jean Marc Ferré, 2. říjen 2020, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, editace: ořez.

Přispějte na vydávání Bulletinu a fungování Centra na **Hithitu**

Milí přátelé lidských práv a demokracie,

abychom zabezpečili další vydávání Bulletinu lidských práv a chod Centra pro lidská práva a demokracii, zveřejnili jsme na platformě Hithit kampaň na podporu našich aktivit.

Chcete Centrum finančně podpořit? Navštivte prosím tento odkaz, kde si budete moci vybrat, jakou částkou přispět: <https://www.hithit.com/.../na-spravedlivejsim-svete-zalezi>

Trvá to jen minutku a za každý dar je připravená malá odměna 😊 Děkujeme za jakoukoliv pomoc!

Centrum pro lidská práva a demokracii

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce: Jan Lhotský

Nové mezinárodní instituce na podporu vyšetřování zločinů v Sýrii, Myanmaru a Iráku

Tomáš Münzberger

Nedostatek politické vůle vytvořit mezinárodní trestní tribunály či svěřit vyšetřování Mezinárodnímu trestnímu soudu dal vzniknout novým institucím. Jsou jimi nezávislé mechanismy v Sýrii a Myanmaru a vyšetřovací tým v Iráku, jejichž úkolem je především shromažďovat důkazní materiály pro případnou jurisdikci mezinárodního, regionálního či vnitrostátního soudu. Jaká je práce těchto institucí, proč vznikly a co mohou nabídnout?

Občanská válka v Sýrii dlouhodobě rozděluje Radu bezpečnosti OSN. Rusko s Čínou opakovaně vetovaly návrhy týkající se lidských práv a humanitární pomoci, včetně návrhu rezoluce, která by svěřila situaci v Sýrii pod jurisdikci Mezinárodního trestního soudu. Když v roce 2016 došlo k bombardování města Aleppo za zapojení ruských vzdušných sil, bylo zřejmé, že je potřeba reagovat.

V prosinci stejného roku Valné shromáždění OSN obešlo zablokovanou Radu bezpečnosti a přijalo rezoluci, která zřizuje Mezinárodní, nestranný a nezávislý mechanismus pro Sýrii (*International, Impartial and Independent Mechanism, IIIM*). Mechanismus má za úkol shromažďovat, konsolidovat, zachovat a analyzovat důkazní materiály o porušování mezinárodního humanitárního práva a lidských práv. Dále připravuje trestněprávní soudní spisy s cílem usnadnit a urychlit spravedlivé a nezávislé trestní řízení v souladu s mezinárodními právními normami. Spisy budou připraveny k použití pro situace, kdy bude mít určitý vnitrostátní nebo mezinárodní soud jurisdikci nad zločiny, které se v Sýrii od roku 2011 odehrály. To se již v několika evropských státech podařilo.

Mandátem syrského mechanismu byl od té doby více či méně inspirován vznik dalších dvou mechanismů. Roku 2017 Rada bezpečnosti jednohlasně přijala rezoluci ustavující Vyšetřovací tým na pod-

Catherine Marchi-Uhel, ředitelka IIIM [1]

poru odpovědnosti za zločiny spáchané takzvaným Islámským státem v Iráku (*UN Investigative Team to Promote Accountability for Crimes Committed by Da'esh/ISIL, UNITAD*). Rok nato mezinárodní kritika porušování lidských práv Rohingů a dalších etnických menšin v Myanmaru vyústila v rezoluci Rady OSN pro lidská práva a vznikl Nezávislý vyšetřovací mechanismus pro Myanmar (*Independent Investigative Mechanism for Myanmar, IIMM*).[1]

Rozdíly mezi institucemi

Na rozdíl od mechanismů v Sýrii a Myanmaru má UNITAD v Iráku za úkol podpořit domácí snahy o trestní spravedlnost. Sama irácká vláda vyzvala mezinárodní společenství, aby pomohlo zajistit odpovědnost za zločiny takzvaného Islámského státu na svém území. UNITAD proto vykonává svou práci způsobem doplňujícím vyšetřování prováděná iráckými vnitrostátními orgány a při plném respektování národní suverenity.

Domácí stíhání zločinů vyvolává určitá úskalí související s iráckým právním řádem, který je potřeba novelizovat. Je nutné inkorporovat zločiny podle mezinárodního práva, jako jsou zločiny proti lid-

skosti a genocida. UNITAD s Irákem na řešení tohoto problému spolupracuje, jak popisuje ve své poslední zprávě.

Irácký právní řád také připouští trest smrti. Pro srovnání, mechanismy v Sýrii a Myanmaru odmítnou poskytnutí informací pro taková řízení, kde hrozí absolutní trest. Navíc jsou vázány sdílet informace jen v případech, kdy je zaručen spravedlivý proces, který dokáže zajistit ochranu obětí a svědků.

V čem mohou nové instituce pomoci?

Jmenované instituce zpravidla navazují na činnost vyšetřovacích misí, a dokonce i před jejich příchodem existovaly nevládní organizace, které byly schopny shromáždit a analyzovat důkazy, a zasadily se tak o stíhání strůjců válečných zločinů u některých národních soudů.[2]

Nové instituce se však snaží připravit důkazy takovým způsobem, aby byly použitelné v jakémkoliv trestním řízení, odpovídaly mezinárodním standardům, a bylo tak možné dosáhnout prokázání viny nade vší pochybnost. Zaměřují se proto na různé druhy důkazních prostředků akceptovaných napříč právními systémy.[3] Svůj vyšetřovací mandát využívají k zaplnění mezer v případech tak, aby bylo možné připravit ucelené spisy.

Aleppo ve válce [2]

Mezi další příležitosti patří koordinovaný přístup k občanské společnosti, která byla schopna během konfliktů události podrobně dokumentovat a nyní spolupracuje při shromažďování důkazů. Za využití nejnovější technologie jsou instituce na podporu vyšetřování schopné zpracovávat obrovské množství dat. V Iráku byla z důvodu cestovních omezení kvůli pandemii onemocnění COVID-19 dokonce vyvinuta mobilní aplikace pro nahrávání důkazů.

V neposlední řadě instituce na podporu vyšetřování přinášejí téma genderově zaměřených trestných činů jako jsou nucené manželství nebo sexuální mrzačení. Nejen v těchto případech je pak důležitý přístup zaměřený na oběti a přeživší, který respektuje soukromí, zájmy a osobní okolnosti osob, a minimalizuje tak škodlivé dopady na jedince. Instituce mají navíc za úkol takovým obětem zprostředkovat cestu ke zdravotní a psychologické pomoci.

Závěrem: slibný první krok

Vnitrostátní soudy často nemají kapacitu vést soudní řízení o zločinech proti lidskosti, proti míru a válečných zločinech v souladu s mezinárodními standardy a nejsou schopny analyzovat objemné materiály poskytnuté nevládními organizacemi. Nevládní organizace zase mohou pozbývat dostatečné specializace ve shromažďování důkazů.

Vysídlení Rohingové [3]

Nezávislé mechanismy v Sýrii a Myanmaru a Vyšetřovací tým v Iráku naznačují, že nejsou pouhou náhradou pro případy, kdy chybí jurisdikce. Jsou schopné vypracovat kvalitní trestněprávní spisy a komunikovat s občanskou společností. Ta se spolu s oběťmi dožaduje konkrétních výsledků v podobě trestního stíhání odpovědných osob. Bude tedy namísto sledovat, zda se v budoucnu práce těchto mechanismů transformuje do skutečných soudních řízení s pachateli hromadných zločinů v Sýrii, Iráku a Myanmaru.

Poznámky

- [1] Více o IIMM viz článek Jany Šikorské o zasedání Rady OSN pro lidská práva v úvodní části tohoto čísla Bulletinu lidských práv.
- [2] Např. TRIAL International a Civitas Maxima.
- [3] Jedná se zejména o listiny, videa, fotografie a satelitní snímky.

Zdroje

American Society of International Law, 2019, *Emerging Accountability Mechanisms: Innovative or Ineffective?*: [https://www.](https://www.youtube.com/watch?v=llHmLVR0GVY&t=2158s&ab_channel=asil1906)

[youtube.com/watch?v=llHmLVR0GVY&t=2158s&ab_channel=asil1906](https://www.youtube.com/watch?v=llHmLVR0GVY&t=2158s&ab_channel=asil1906)

Mezinárodní, Nestranný a Nezávislý mechanismus, *Terms of reference*: <https://iiim.un.org/terms-of-reference-of-iiim/>

Polina Levina Mahnad, 2018, *An Independent Mechanism for Myanmar: A Turning Point in the Pursuit of Accountability for International Crimes?* <https://www.ejiltalk.org/a-turning-point-in-the-pursuit-of-accountability-for-international-crimes/>

Valné shromáždění OSN, 2019, *Independent Investigative Mechanism for Myanmar Terms of reference*, <https://undocs.org/en/A/73/716>

Vyšetřovací tým na podporu odpovědnosti za zločiny spáchané Islámským státem v Iráku, 2020, *Fourth report of the Special Adviser and Head of UNITAD*: <https://undocs.org/s/2020/386>

Fotografie

- [1] International Impartial and Independent Mechanism Press Conference, autor: UN Photo / Elma Okic, 5. září 2017, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, editace: ořez.
- [2] Aleppo in the war 2016, autor: Louai Barakat, datum: 28. únor 2016, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [3] Rohingya displaced Muslims 02, autor: Tasnim News Agency/ Seyyed Mahmoud Hosseini, datum: 13. říjen 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 4.0, editace: ořez.

Vyšetřovací tým v Sýrii: Vládní letectvo použilo chemické zbraně

Alžběta Dvořáková

Od roku 2019 působí na území Sýrie nový Vyšetřovací a identifikační tým, který má za úkol vyšetřovat útoky chemickými zbraněmi a určit jejich původce. V dubnu tohoto roku vydal tým první zprávu, jež potvrzuje použití chemických zbraní ve městě Ltamenah v Sýrii v roce 2017.

Specializovaný Vyšetřovací a identifikační tým (*Investigation and Identification Team*, dále IIT) byl založen v roce 2018 technickým sekretariátem Organizace pro zákaz chemických zbraní (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons*, dále OPCW), pod který také spadá. Od roku 2019 IIT vyšetřuje případy chemických útoků na území Syrské arabské republiky a snaží se identifikovat jejich původce. IIT vyšetřuje případy, u kterých bylo Vyšetřovací misí OPCW určeno, že došlo k možnému použití chemických zbraní. Zkoumá také incidenty, ve kterých Společný vyšetřovací mechanismus OPCW a OSN fungující do roku 2017 nedokázal určit pachatele.

IIT vede koordinátor Santiago Oñate Laborde. Byl jmenován generálním ředitelem OPCW Fernandem Ariem, jemuž je tým podřízen. Pravidelné zprávy IIT jsou směřovány Výkonné radě OPCW a generálnímu tajemníkovi OSN pro případná posouzení.

Útoky chemickými zbraněmi z roku 2017 potvrzeny

Vyšetřovací tým letos v dubnu vydal svou první zprávu, která potvrzuje použití chemických zbraní v březnu 2017 vládními vzdušnými silami v oblasti Ltamenah v Sýrii. Jedná se o rozsáhlou studii založenou na rozhovorech s osobami přítomnými útoku, analýze vzorků, zdravotnické dokumentaci a přezkumu fotografií včetně satelitních snímků. Tým své vyšetřování dále opíral o zprávy vydané Vyšetřovací misí OPCW a o materiály, které poskytl Technický sekretariát OPCW na území Sýrie.

V rámci vyšetřovaných událostí se první útok udál 24. března 2017, kdy byla syrským letectvem shozena bomba obsahující sarin. Zasaženo bylo minimál-

Inspektoři OPCW na výcviku v terénu [1]

ně šestnáct osob, které musely být hospitalizovány a mezi kterými byli jak osoby účastníci se bojů, tak civilisté.

Druhý incident se stal o den později, kdy došlo k útoku chlorem na nemocnici v Ltamenah. Chemická zbraň zasáhla minimálně třicet osob. Třetí útok, kterému se letos uveřejněná zpráva věnuje, byl proveden 30. března 2017, kdy byla opět shozena bomba se sarinem v Ltamenah, přičemž zasaženo bylo minimálně šedesát osob.

I přes vydanou zprávu, ve které IIT potvrzuje použití chemických zbraní syrskými vzdušnými silami, generální ředitel OPCW Fernando Arias zdůrazňuje, že IIT je pouze vyšetřovací tým. Nemůže tedy vydat konečné rozhodnutí, zda Syrská arabská republika porušila či neporušila Úmluvu o zákazu chemických zbraní (*Chemical Weapons Convention*, dále CWC nebo Úmluva), k jejímuž dodržování se zavázala. Podle generálního ředitele OPCW leží odpovědnost

za další rozhodování a nakládání s tímto zjištěním na Výkonné radě OPCW, skupinách států, které CWC ratifikovaly, na generálním tajemníkovi OSN a na mezinárodním společenství.

Stálý zástupce Sýrie u OPCW Bassam Sabbagh vydal prohlášení, ve kterém odmítá výsledek šetření, nazývá ho selháním a tvrdí, že Syrská arabská republika zničila všechny chemické zbraně, které vlastnila.

Sýrie od roku 2013 pod hledáčkem

Důvodem, proč na území Sýrie působí Vyšetřovací a identifikační tým, je skutečnost, že je Sýrie smluvní stranou CWC. Tato Úmluva vešla v platnost v roce 1997 a její smluvní strany se zavázaly, že na jejich území nebude docházet k vyvíjení, uchovávání a používání chemických zbraní. Zároveň mají tyto státy své stávající chemické zásoby zničit. CWC zatím podepsalo na 193 států. OPCW uvádí, že k dnešnímu dni bylo zničeno již 98 % chemické munice po celém světě.

Od roku 2013, kdy Sýrie podepsala a ratifikovala CWC, v Sýrii působilo či působí více misí, které kontrolují, zda dochází k jejímu naplňování. Úmluva dává mimo jiné právo OPCW kdykoli zahájit náhodné kontroly na území smluvních států, tedy i Sýrie. Syrská arabská republika tedy tímto krokem umožnila mezinárodnímu společenství uvedené incidenty vyšetřovat.

Bezprostředně po připojení se Sýrie k CWC byla v roce 2013 ustavena Společná mise OPCW a OSN, která měla za úkol dohlížet na včasné a bezpečné odstranění chemických zbraní na syrském území. O rok později byl Radou bezpečnosti OSN založen výše zmíněný Společný vyšetřovací mechanismus OPCW - OSN (*Joint Investigative Mechanism*, dále JIM), který byl předchůdcem nynějšího IIT a jehož činnost byla z důvodu neprodloužení mandátu ukončena v roce 2017. JIM, stejně jako IIT, vyšetřoval případy útoků chemickými zbraněmi předložené Vyšetřovací misí OPCW a určoval jejich původce. Samotná Vyšetřovací mise OPCW vznikla v roce 2014 kvůli vyvstávajícím podezřením na používání chlóru v Sýrii a funguje i nadále.

Proslov generálního ředitele OPCW v den připomenutí památky obětí chemických útoků [2]

Bassam Sabbagh, syrský velvyslanec u OPCW [3]

Budou viníci v budoucnu souzeni?

V souvislosti s novým vyšetřovacím týmem je namístě zmínit také Mezinárodní, nestranný a nezávislý mechanismus (*International, Impartial and Independent Mechanism*, dále IIIM), který byl založen v roce 2017 Valným shromážděním OSN.

IIIM má za úkol shromažďovat a prověřovat důkazy o případech porušování mezinárodního humanitárního práva a lidských práv, které se staly na území Sýrie od března 2011. IIIM má tímto způsobem vytvářet dokumenty, které budou moci sloužit soudům jako důkazy a jejichž účelem je napomoci spravedlivému a nezávislému trestnímu řízení.[1]

Vznik IIT i IIIM v posledních třech letech je krokem nejen praktickým, ale i symbolickým. Mezinárodní společenství tímto dává najevo, že hrubé porušování lidských práv a mezinárodního práva v rámci ozbrojeného konfliktu nezůstane bez odezvy. Je to zároveň důležitý krok směrem k osobám, které se staly obětí zločinů proti lidskosti a válečných zločinů a které na spravedlnost stále pouze čekají. IIT tak usiluje o identifikaci viníků chemických útoků, zatímco IIIM se zaměřuje na shromažďování důkazů nejrozličnějších zločinů pro případ budoucích soudních procesů. Díky jejich působení možná v budoucnu viníci ponесou odpovědnost za své činy před soudem a oběti a jejich příbuzní tak alespoň částečně dosáhnou spravedlnosti.

Poznámky

[1] Více o IIIM viz článek Tomáše Münzbergera v tomto čísle Bulletinu lidských práv.

Zdroje

- Mezinárodní, nestranný a nezávislý mechanismus. Terms of Reference of IIIM: <https://iiim.un.org/terms-of-reference-of-iiim/>
- Organizace pro zákaz chemických zbraní. 2014. OPCW-UN Joint Mission Draws to a Close: <https://www.opcw.org/media-centre/news/2014/10/opcw-un-joint-mission-draws-close>
- Organizace pro zákaz chemických zbraní. 2020. Chemical Weapons Convention: <https://www.opcw.org/chemical-weapons-convention>
- Organizace pro zákaz chemických zbraní. 2020. OPCW Releases First Report by Investigation and Identification Team. Haag, Nizozemsko: <https://www.opcw.org/media-centre/news/2020/04/opcw-releases-first-report-investigation-and-identification-team>
- Organizace pro zákaz chemických zbraní. 2020. Syrian Arab Republic: Statement by H.E. Ambassador Bassam Sabbagh Permanent Representative of the Syrian Arab Republic to the OPCW on the First Report of the OPCW Investigation and Identification Team Issued on 8 April 2020: <https://www.opcw.org/sites/default/files/documents/2020/06/ec94nat05%28e%29.pdf>
- Organizace pro zákaz chemických zbraní. Fact-Finding Mission: <https://www.opcw.org/fact-finding-mission>

Fotografie

- [1] OPCW in the field, autor: OPCW, 26. března 2010, zdroj: Flickr, CC BY-NC 2.0, editace: ořez.
- [2] OPCW Pays Tribute to All Victims of Chemical Warfare at Day of Remembrance, autor: OPCW, 26. listopad 2018, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.
- [3] Syria: Statement delivered by H.E. Ambassador Bassam Sabbagh, autor: OPCW, 26. listopadu 2019, zdroj: Flickr, CC BY-ND 2.0, editace: ořez.

Případ Bemba a náhrada škod zatčených osob před Mezinárodním trestním soudem

Jakub Hedl

Mezinárodní trestní soud v říjnu tohoto roku zamítl odvolání Jeana-Pierra Bemby Gomby proti předchozímu zamítavému rozhodnutí o náhradě za desetiletou vazbu a způsobené majetkové škody. Průběh řízení vyvolává otázky ohledně schopností Mezinárodního trestního soudu spravovat majetek zadržovaných a souzených osob.

Bývalý viceprezident Konžské demokratické republiky Jean-Pierre Bemba byl v roce 2008 zadržen, jeho majetek byl zajištěn a v květnu 2016 ho Mezinárodní trestní soud (MTS) odsoudil za válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, které spáchaly jemu podřízené vojenské oddíly ve Středoafričské republice v letech 2002 a 2003 (více informací viz Bulletin červenec-srpen 2016, str. 10). Původně přelomový rozsudek, ve kterém došlo k prvnímu odsouzení za znásilnění jako válečný zločin před MTS, byl ovšem zvrácen v červnu 2018 odvolacím senátem MTS, který Bembu osvobodil. Po svém propuštění podal Bemba k MTS žádost o náhradu za deset let trvající řízení, které strávil v soudní vazbě, a škody na vlastnictví způsobené špatnou správou jeho majetku ve výši 68,6 milionu EUR. Tuto žádost MTS v květnu 2020 zamítl a v říjnu zamítl i Bembovo odvolání v této věci.

Možnost náhrady je v Římském statutu (ŘS) Mezinárodního trestního soudu upravena v čl. 85 a lze ji obdržet ve dvou případech. První případ upravuje čl. 85 odst. 1 ŘS a praví, že „*vymahatelné právo na kompenzaci*“ náleží osobě, která byla protiprávně zatčena či držena ve vazbě.

Druhý případ je upraven v čl. 85 odst. 3 ŘS, kdy za výjimečných okolností nezvratně prokazujících, že došlo k závažnému a zjevnému justičnímu omylu, může soud dle uvážení nařídit kompenzaci pro osobu, která byla propuštěna na svobodu na základě pravomocného zprošťujícího rozsudku nebo zastavení řízení z uvedeného důvodu. Dodejme, že dosud MTS řešil pouze tři žádosti o náhradu včetně té Bembovy a s nimi související rozhodnutí představují zatím jediná dostupná vodítka při interpretaci čl. 85 ŘS.

Jean-Pierre Bemba [1]

Protiprávní zatčení a držení ve vazbě

Cestou odstavce 1 se rozhodli jít Mathieu Ngudjolo Chui a Jean-Jacques Mangenda Kabongo, oba rovněž z Konžské demokratické republiky. Ngudjolo požadoval náhradu po osvobození od všech obvinění. Mangenda požadoval náhradu za devět dní detence poté, co soudce nařídil jeho propuštění. V obou případech MTS konstatoval, že vazba nebyla protiprávní. Zatímco u Ngudjoly argumentoval tím, že osvobození nezakládá automatickou protiprávnost detence (a Ngudjola se ve svém podání dle MTS podrobněji okolnostmi nezabýval), Mangendův návrh odmítl s odůvodněním, že časový přesah byl nutný kvůli vyřízení administrativy spojené s propuštěním.

Závažný a zjevný justiční omyl

Pravděpodobně vzhledem k neúspěšnosti žádostí podle odst. 1 se Bemba rozhodl jít druhou cestou a v první části své žádosti chtěl náhradu podle čl. 85 odst. 3 ŘS.

Tímto odstavcem se soud zabýval také v přechozím případě Ngudjola a nastavil pro něj velmi vysoký důkazní standard, dle kterého „závažný a zjevný justiční omyl musí být jistý a musí po něm následovat závažné porušení základních práv, které žadateli způsobí vážnou újmu“.

Přípravný senát v rozhodnutí o Bembově náhradě na Ngudjolu navázal tak, že „pouhé osvobození“ nezakládá samo o sobě závažný a zjevný justiční omyl, a doplnil, že o zjevný a závažný justiční omyl by se jednalo například v případě odůvodněného podezření z korupce, nedostatku nestrannosti či hrubé nedbalosti při vedení řízení. Naopak pro soudní řízení „obvyklé“ omyly, jakkoli nepříjemné a řízení protahující, za závažný a zjevný justiční omyl považovány být nemohou.

Přípravný senát tak první část Bembovy žádosti zamítl, protože závažnost a zjevnost justičního omylu nebyly dostatečně prokázány.

Odpovědnost za správu zajištěného majetku

Je třeba také zmínit druhou část Bembovy žádosti, které se přípravný senát věnoval samostatně. Jed-

nalo se o správu zajištěného majetku. Bemba byl v době zadržení velmi movitý – vlastnil množství účtů, nemovitostí, aut, letadel a jachtu, které byly registrované v Kongu, Portugalsku, Belgii a na Kapverdských ostrovech.

Všechny tyto prostředky uvedené státy na žádost MTS podle čl. 93 odst. 1 písm. k) ŘS zajistily, případně poskytly do správy Kanceláři MTS a přes Bembovy žádosti je poté nechaly ležet ladem. Podle Bemby tak nebyly spláceny hypotéky, daně, či parkovací účty. Kancelář MTS měla ztratit klíče od jednoho z Bembových letadel a nalézt je až po deseti letech. Vzhledem ke skutečnosti, že Bemba neměl po celou dobu procesu přístup ani k informacím o svém majetku, požadoval po MTS finanční náhradu za způsobené škody a ušlý zisk.

Přípravný senát ve svém rozhodnutí odpovědnost rázně odmítl s tím, že znění čl. 85 odst. 3 ŘS nepočítá s náhradou škod finančního charakteru. Přípravný senát dále rozhodl, že MTS nenese odpovědnost za zajištěný majetek, protože pouze žádá o provedení zajištění majetku smluvní strany ŘS, které následně samy nesou odpovědnost za případné škody. Bemba tak byl odkázán na uplatnění občanskoprávního nároku vůči jednotlivým státům.

Bembův uzemněný Boeing 727-100 [2]

Mezinárodní trestní soud [3]

Rozhodnutí přípravného senátu působí v této části relativně alibisticky. Jinak se ani nedá vykládat tvrzení, že MTS sice má pravomoc žádat smluvní strany ŘS o provedení určité činnosti, za kterou ovšem následně nenese zodpovědnost. MTS by měla nést odpovědnost přinejmenším za chyby, kterých se dopustila Kancelář MTS při přímé správě některých Bembových účtů.

Nezbývá než doufat, že si z průběhu případu vezme MTS poučení a Kancelář bude v budoucnu schopna zajištěný majetek lépe sama spravovat i kontrolovat, a také koordinovat tuto činnost v členských státech, které o to požádá. V opačném případě by podobná zanedbání mohla mít negativní vliv nejen na práva obviněných, ale také na pověst MTS.

Zdroje

- Crane, David M., *Jean-Pierre Bemba's Request for Compensation for Damages from the International Criminal Court*, Jurist, 9. června 2019, (<https://www.jurist.org/commentary/2019/06/david-crane-jean-pierre-bembas/>)
- Kelly, Shane, *ICC Rejects Bemba's Request to Appeal Denial of Compensation and Damages Claims*, Impunity Watch, 12. října 2020, (<https://impunitywatch.com/icc-rejects-bembas-request-to-appeal-denial-of-compensation-and-damages-claims/>)
- Mezinárodní trestní soud. 2020. *Decision on Mr Bemba's claim for compensation and damages*, ICC-01/05-01/08, 18. května 2020, Hague: ICC publishing (https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2020_01979.PDF)
- Mezinárodní trestní soud. 2020. *Decision on request for compensation for unlawful detention*, ICC-01/05-01/13, 26. února 2016, Hague: ICC publishing (<https://www.legal-tools.org/doc/5f55f6/pdf/>)
- Mezinárodní trestní soud. 2015. *Decision on the "Requête en indemnisation en application des dispositions de l'article 85(1) et (3) du Statut de Rome"*, ICC-01/04-02/12, 16. prosince 2015, Hague: ICC publishing (https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2016_01994.PDF)
- Owiso, Owiso, *Oops, we misplaced the keys...too bad!': The International Criminal Court and the fiasco of Mr Jean-Pierre Bemba's compensation claim*, EjiTalk, 3. června 2020, (<https://www.ejiltalk.org/oops-we-misplaced-the-keystoo-bad-the-international-criminal-court-and-the-fiasco-of-mr-jean-pierre-bembas-compensation-claim/>)

Fotografie

- [1] Jean-Pierre Bemba. zdroj: ICC-CPI, editace: ořez.
- [2] Q-CMC 727-100 Faro 12.9.18, autor: Colin Cooke Photo, 12. září 2018, zdroj: Flickr, CC BY-NC-SA 2.0, editace: ořez.
- [3] International Criminal Court 1, autor: Greger Ravik, 30. června 2019, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.

CENTRUM JE NA FACEBOOKU

Chcete být v obraze i mezi jednotlivými čísly Bulletinu?
Sledujte náš facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vedoucí sekce: *Monika Hanych a Hubert Smekal*

Kontroverzní rozsudek polského ústavního soudu: faktický zákaz interrupcí

Eliška Hronová

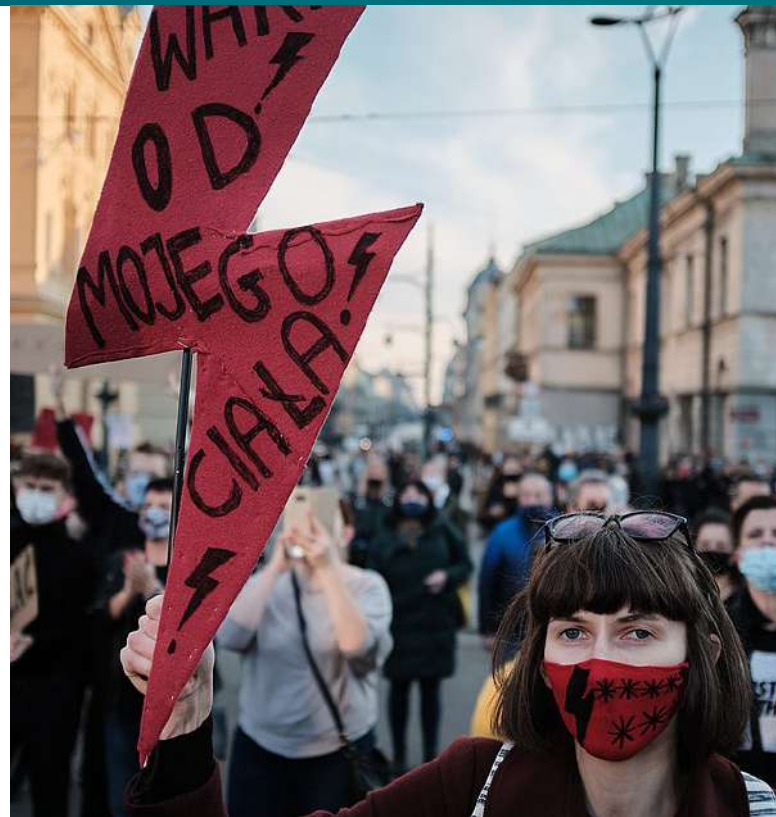
Rozhodnutí polského ústavního soudu dramaticky omezující přístup k interrupci přivedlo do ulic polských měst masové protesty. Na základě jakých argumentů ústavní soud rozhodl a co by ještě mohlo jeho rozhodnutí zvrátit?

Říjen 2020 s sebou kromě druhé vlny koronaviru přinesl pro spíše liberální Českou republiku překvapivé téma: pokusy o zpřísnování podmínek pro podstoupení potratů. Nejprve slovenská Národní rada o jediný hlas neschválila zákon, který měl ženám podstupujícím interrupci přinést pod narativem ochrany řadu překážek. Následně pak 32 konzervativně založených států států vedených Spojenými státy podepsalo protipotratovou deklaraci, tzv. Geneva Consensus Declaration. Dokument, který vedle slov o podpoře žen a důležitosti rodiny zejména zdůrazňuje, že z mezinárodního práva nevyplývá právo na potrat, ani povinnost státu potraty financovat či umožnit.

A konečně, 22. října 2020 polský ústavní soud vyhlásil rozsudek významně zpřísnující již tak velmi striktní podmínky pro podstoupení umělého přerušování těhotenství v Polsku. Rozhodnutí si získalo, i díky nekončící vlně masových protestů, jež plní polská města navzdory koronavirovému lockdownu, obrovskou mediální pozornost.

Dnešní možnosti podstoupení interrupce v Polsku

Platná právní úprava potratů v Polsku vycházející ze zákona z roku 1993 o plánování rodiny, ochraně plodu a podmínkách pro přerušování těhotenství je již dnes jednou z nejpřísnějších v Evropě. Zákon umožňuje podstoupit interrupci pouze ze tří důvodů. Zaprvé, pokud těhotenství ohrožuje život a zdraví matky. Zadruhé, pokud prenatalní testy ukáží vysokou pravděpodobnost vážného a nevratného poškození plodu nebo neléčitelné a život ohrožující

Červený blesk – symbol protestů proti omezení práva na potrat v Polsku [1]

nemoci. A konečně zatřetí, pokud existuje vážné podezření, že žena otěhotněla v důsledku znásilnění či incestu.

Ještě přísněji než dosud

Návrh na zrušení části tohoto zákona podala ústavnímu soudu přibližně čtvrtina ze všech poslanců Sejmu (dolní komory polského parlamentu), a to poslanci za vládnoucí stranu Právo a spravedlnost a Sjednocenou pravici. Konkrétně napadli druhý zmíněný důvod potratu, tedy poškození plodu, který označili za eugenický.

Patnáctičlenné plénum ústavního soudu ve svém kontroverzním rozsudku třinácti hlasy proti dvěma návrhu vyhovělo. Soud konstatoval, že poškození plodu jako důvod pro přerušování těhotenství je v rozporu s právem na život a právem na lidskou důstojnost. V odůvodnění soud rozvedl, že lidský život má hodnotu v jakékoli fázi svého vývoje a jakožto

hodnota vycházející z ústavy musí být chráněn i zákonodárcem. Také nenarozené dítě se považuje za subjekt práv, zejména práva na život garantovaného článkem 38 polské ústavy. Dále uvedl, že omezení práva na život je možné pouze v situaci absolutní nezbytnosti jako poslední možné řešení. Za jediný přípustný důvod pro omezení práva na život dítěte označil situaci, kdy bude toto právo v rozporu se stejným právem jiné osoby. V případě nenarozeného dítěte pak může být touto osobou pouze matka.

Soud dodal, že pouhá skutečnost postižení či neléčitelné nemoci dítěte v prenatální fázi, která vede k úvahám eugenické povahy a úvahám o možných budoucích obtížích nemocného dítěte, nemůže přípustnost potratu ospravedlnit. V závěru rozsudku uložil ústavní soud parlamentu přijetí takových opatření, která zajistí právo matky na potřebnou asistenci při náročné výchově dítěte zasaženého právě vážným postižením či neléčitelnou nemocí.

Kritika rozsudku

Podle početných kritiků znamená rozsudek faktický zákaz potratů v Polsku. Ze tří zákonem předvídaných situací je právě poškození plodu důvodem, který stojí za umělým ukončením těhotenství v drtivé většině případů. To dokládají i statistiky: v roce 2019 šlo o 1074 případů z celkem 1100 provedených interrupcí.

Kritici dále zdůrazňují, že ústavní soud by neměl rozhodovat o podobných politických otázkách, které by měly podléhat legislativnímu procesu. K tomu je třeba připomenout, že podobné zpřísnění podmínek pro umělé přerušování těhotenství vzniklo v Polsku v posledních letech zástupci konzervativních kruhů opakovaně, avšak k úpravě zákona nakonec v důsledku odporu veřejnosti Sejm nikdy nepřistoupil.

Zpřísnění podmínek interrupce je změnou, která hluboce zasahuje do sociálních, etických i lékařských otázek, a měla by podléhat veřejné debatě, v níž by měly zaznít hlasy odborné veřejnosti i žen jako takových. Tentokrát však o této zásadní změně zákona nerozhodoval zákonodárský sbor, ale ústavní soud, což jakoukoli debatu o věci vyloučilo. Legitimě rozsudku nepřidává ani skutečnost, že polský ústavní soud je dnes obsazen třinácti muži a pouze dvěma ženami.

Naděje pro polské ženy

S ohledem na to, že rozsudek ústavního soudu povýšil zákaz umělého přerušování těhotenství z důvodu poškození plodu na ústavní úroveň, jsou možnosti zvratu v této věci omezené. Pokud bude rozsudek skutečně zapsán do sbírky zákonů a stane se závazným, což vláda prozatím stejně jako zveřejnění

Protesty proti nové právní úpravě interrupcí v Gdaňsku [2]

Budova polského ústavního soudu [3]

celého rozsudku oficiálně odložila, bude pro jeho budoucí změnu nezbytná ústavní, tj. dvoutřetinová většina Sejmu a absolutní většina Senátu. To je bezesporu většina, kterou nebude jednoduché získat.

Naději však může představovat rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva („Soud“), na který by se mohla obrátit buď žena, které byla možnost potratu odepřena, či lékař, jenž by byl za vykonání nově nezákonného potratu trestně postižen.

Právo na umělé přerušování těhotenství a ESLP

Evropská úmluva na ochranu lidských práv („Úmluva“) však právo na interrupci negarantuje. Soud ve svém klíčovém rozsudku *A, B, a C proti Irsku* dovodil, že státy mají na poli článku 8, který zaručuje právo na soukromý a rodinný život, v oblasti této právní úpravy široký prostor pro uvážení. Neumožnění potratů tak porušení Úmluvy nepředstavuje. Šíří prostoru pro uvážení státu Soud vyvodil z (ne)existence evropské shody ohledně tématu interrupcí.

Konkrétní otázku, na které hledal shodu, si pak definoval jako právní a vědeckou definici počátku života, kde snadno uzavřel, že shoda v Evropě absentuje a státy tak mají v rozhodování ohledně této problematiky relativní volnost. Stěžovatelky vznesly ještě závažnější námitku, týkající se porušení článku 3, který zakazuje mučení, nelidské a ponižující zacházení. Tu však Soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou, když dospěl ke kritizovanému závěru, že okolnosti případu nenaplnily minimální stupeň závažnosti, který je třeba

k tomu, aby zacházení spadalo do působnosti článku 3 Úmluvy.

Otázka se však týká zásahu do fyzické integrity osob a samotného jádra reprodukčních práv chráněných článkem 8 Úmluvy, což jsou důvody ospravedlňující úzký prostor pro uvážení. Lze si tak představit, že Soud u svého závěru ohledně širokého prostoru pro uvážení v budoucnu nesetrvá, stejně tak, že změní svůj náhled na možné porušení článku 3. Toto ustanovení svou absolutní povahou nepřipouští žádná omezení [1], a závěr o jeho porušení by tak znamenal v otázce práva na potrat značný posun.

Příležitost přehodnotit svá stanoviska z rozsudku *A, B, a C proti Irsku* může mít Soud ostatně již brzy. Mezi stížnostmi, které ve Štrasburku čekají na rozhodnutí, je i případ *B. B. proti Polsku*, týkající se právě potratu z důvodu vážného poškození plodu, byť za právního stavu před rozhodnutím ústavního soudu. Jedná se o silný příběh matky dítěte, u něhož lékaři ve 21. týdnu těhotenství objevili více závažných vad neslučitelných se životem. Než se žena dostala po sérii zdržujících vyšetření a překážek a po odmítnutí lékaře vykonat interrupci z důvodu svědomí do nemocnice, která byla svolná jí interrupci provést, bylo již po zákonné lhůtě k tomuto zákroku. Žena tak musela donosit a porodit dítě, které po deseti dnech života zemřelo za použití paliativní péče včetně morfia.

Předsedkyně polského ústavního soudu Julia Przyłębska [4]

Na pozadí tohoto případu bude zajímavé sledovat, zda se Soud v rozsudku znovu obecněji nevyjádří k právu na potrat alespoň v těchto extrémních případech, které pro matku dítěte znamenají jen těžko představitelnou zátěž.

Co čeká Polsko dál?

Důsledky rozhodnutí polského ústavního soudu jsou zjevné. Polské ženy budou ještě častěji než doposud podstupovat interrupce v lepším případě v zahraničí, v horším případě doma v ilegalitě a rizikových podmínkách.

Nabízí se tak otázka, zda by vláda neměla v reakci na probíhající protesty přistoupit k poněkud krajnímu řešení a rozhodnout se kontroverzní rozsudek ústavního soudu nepřijmout a nevynucovat. A to navzdory tomu, že tento postup také bezpochyby vyvolává kontroverze a má svá rizika. Evropská unie ostatně již několik let kritizuje Polsko za nedodržování principů právního státu a z tohoto pohledu se nepřijetí nálezu ústavního soudu, byť i extrémně problematického, jeví jako nebezpečný precedens pro další ohrožení demokracie.

Pokud by rozsudek Polsko přece jen vykonalo, budou se očekávání protestujících upínat ke štrasburskému soudu, který byl v této otázce dosud zdrženlivý. Jeho zastání a odklon od dosavadní judikatury by pro důstojnost a reprodukční práva polských žen znamenaly opravdu mnoho. Není však možné přehlédnout, že na vydání rozsudku Soudu obvykle nestačí časový horizont, ve kterém musí nevyhnutelně jednat žena žádající o interrupci.

Ramínko – symbol boje za přístup k legálním potratům [5]

Poznámky

[1] Zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení zaručený článkem 3 je jako jedno z mála práv v Úmluvě a lidských práv vůbec právem absolutním. To znamená, že z něj nejsou možné žádné výjimky za žádných okolností. Proto jej také nenaleznete v článku 15 Úmluvy mezi právy, která lze za mimořádné situace derogovat.

Zdroje

- Evropský soud pro lidská práva. A, B a C proti Irsku, č. 25579/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. prosince 2010.
- Evropský soud pro lidská práva. B. B. proti Polsku, č. 67171/17, stížnost sdělena vládě 21. ledna 2020.
- Geneva Consensus Declaration on Promoting Women's Health and Strengthening the Family. 2020. U.S. Department of Health & Human Services (<https://www.hhs.gov/about/agencies/oga/global-health-diplomacy/protecting-life-global-health-policy/geneva-declaration.html>).
- Ghráinne, Bríd Ní; McMahon, Aisling. Access to Abortion in Cases of Fatal Foetal Abnormality: A New Direction for the European Court of Human Rights? 16. října 2019. Human Rights Law Review.
- Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. 2012. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck.
- Poland delays abortion ban as nationwide protests continue. 3. listopadu 2020, theguardian.com (<https://www.theguardian.com/world/2020/nov/03/poland-stalls-abortion-ban-amid-nationwide-protests>).
- Potrasy sa sprísňovať nebudú, Záborskej novela neprešla. 20. října 2020, Sme.sk (<https://domov.sme.sk/c/22515040/zaborskej-novela-nepresla-potrasy-sa-nesprisnia.html>).
- Rakowska-Trela, Anna. A Dubious Judgment by a Dubious Court: The abortion judgment by the Polish Constitutional Tribunal, 24. října 2020, Verfassungsblog.de (<https://verfassungsblog.de/a-dubious-judgment-by-a-dubious-court/>).
- Regalski, Patrik. Eugenic abortion - The judgment of the Polish Constitutional Court (excerpts), 2020, European Centre for Law and Justice (<https://eclj.org/eugenics/eu/avortement-eugenique--le-jugement-du-tribunal-constitutionnel-polonais-extraits->).
- Sobczak, Krzysztof. Aborcja eugeniczna sprzeczna z konstytucją, 22. října 2020. Prawo.pl (<https://www.prawo.pl/zdrowie/prawo-aborcyjne-bedzie-w-polsce-zaostrzone-wedlug-tk-przepisy-sa,503986.html>).

Fotografie

- [1] Protest in Łódź, 25th October 2020 - 46 (cropped), autor: Łódzkie Dziewuchy Dziewuchom, 25. října 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA-4.0, editace: ořez.
- [2] Protest in Gdansk against Poland's new abortion laws 24.10.2020, autor: LukaszKatlawa, 24. října 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA-4.0, editace: ořez.
- [3] Trybunał Konstytucyjny (12009803754), autor: Lukas Plewnia/www.polen-heute.de, 3. listopadu 2013, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA-2.0, editace: ořez.
- [4] Julia Przyłębska - I Prezes Trybunału Konstytucyjnego, autor: Stanisław Loba, 13. března 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [5] Ramínko – symbol boje za přístup k legálním potratům, autor: Robert Couse-Baker, 18. ledna 2017, zdroj: pxhere.com, CC BY 2.0, editace: ořez.

Nová rozhodnutí Soudního dvora EU o ochraně osobních údajů: soukromí, nebo bezpečnost?

Eliška Hůlová

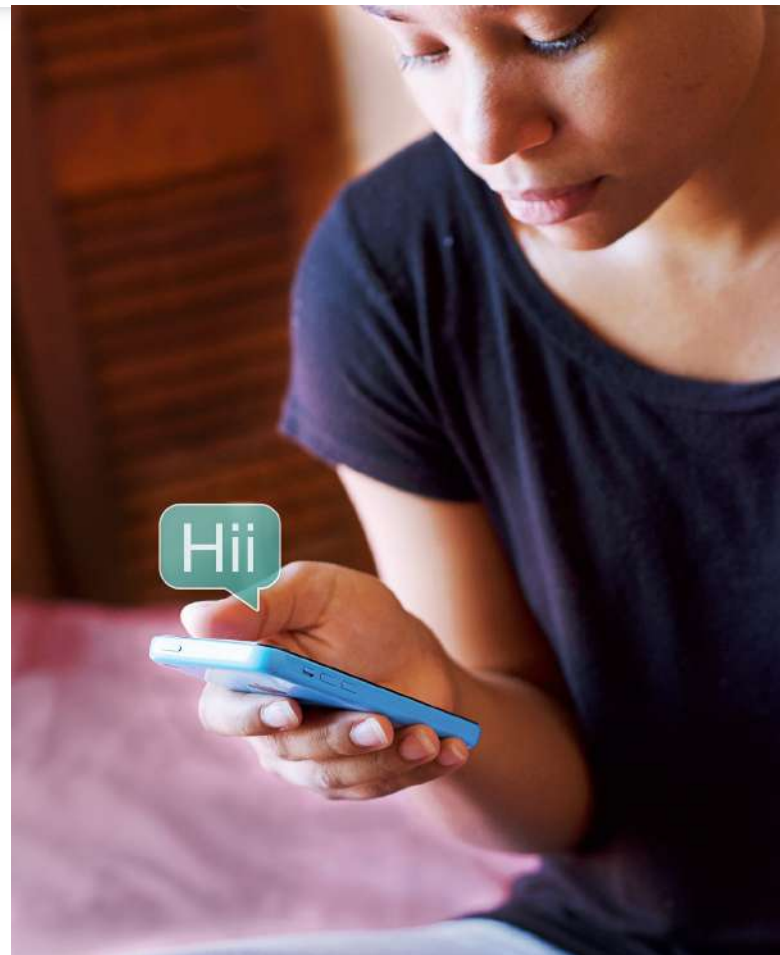
Věčný souboj mezi ochranou osobních údajů a zájmy státu na zajišťování národní bezpečnosti pokračuje. Jsou nové rozsudky Soudního dvora EU výhrou pro soukromí, nebo pro bezpečnostní složky? Zdá se, že tak trochu obojí.

Soudní dvůr Evropské unie („SDEU“) v říjnu 2020 rozšířil svou judikaturu určující hranici mezi ochranou osobních údajů a možnými zásahy bezpečnostních služeb o dva nové rozsudky. Velký senát rozhodl o předběžných otázkách podaných ve věci *Privacy International* a ve spojených věcech *La Quadrature du Net a ostatní, French Data Network a ostatní a Ordre des barreaux francophones et germanophone a ostatní*. Řešil především slučitelnost národních úprav, ukládajících poskytovatelům telekomunikačních služeb povinnost plošně uchovávat a následně předávat orgánům státu provozní a lokalizační údaje, s právem EU, zejména Směrnicí o soukromí a elektronických komunikacích („Směrnice“).”

Provozní a lokalizační údaje zahrnují v podstatě jakékoliv informace o elektronické komunikaci, kromě jejího samotného obsahu. Jedná se například o telefonní čísla, datum, čas a délku hovoru či informace o geografické poloze zařízení uživatele. Ve všech případech SDEU řešil, zda předávání takových dat za účelem zajišťování národní bezpečnosti vůbec spadá do působnosti práva EU, a pokud ano, zda se na něj nevztahuje výjimka dle čl. 15 Směrnice.

Směrnice ukládá členským státům povinnost zajistit důvěrnost elektronických komunikací a souvisejících provozních údajů. Zároveň však umožňuje tuto povinnost omezit, pokud je to nezbytné pro ochranu národní bezpečnosti či pro boj s trestnou činností.

Jaké jsou však podmínky a omezení této výjimky? V případě *Privacy International* SDEU v podstatě navázal na svou předchozí judikaturu vedenou případy *Télé 2* a *Watson a ostatní* a poměrně jasně vyjádřil, že plošné a nerozlišující ukládání metadat

Ilustrační fotografie [1]

o elektronické komunikaci bez důvodného podezření je značně za hranou. V druhém z rozsudků však Soudní dvůr podává podrobnější výklad k možným výjimkám.

Národní bezpečnost a právo EU

V obou rozsudcích se SDEU nejprve vypořádal s otázkou, zda zkoumaná vnitrostátní opatření vůbec spadají do působnosti práva EU. Podle čl. 4 Smlouvy o EU totiž zůstává zejména národní bezpečnost výhradní odpovědností členských států. Navíc i samotná Směrnice vylučuje svou působnost v oblasti činnosti státu týkající se národní bezpečnosti a trestního práva.

Právě s ohledem na tato ustanovení připojilo několik členských států, včetně České republiky, vyjádření, že dotčená opatření nespádají pod působnost Směrnice ani práva EU celkově. Soudní dvůr však vyslovil opačný názor.

Zkoumaná vnitrostátní opatření neupravují pouze činnosti státních orgánů, ale především poskyto-

vatelů telekomunikačních služeb. Jejich činnost přitom jednoznačně spadá do působnosti Směrnice, a tudíž do ní patří i vnitrostátní opatření, která telekomunikační služby upravují. SDEU navíc dodává, že vedle Směrnice se na tyto činnosti vztahuje i Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR). Skutečností, že státy přijaly opatření za účelem ochrany národní bezpečnosti a že poskytovatelé služeb předávají data orgánům státu, na tom samy o sobě nic nemění.

Výjimka musí zůstat výjimkou

Podle zmiňované výjimky státy mohou zasahovat do důvěrnosti komunikačních dat, pokud se jedná o opatření nezbytné a přiměřené pro zajištění národní bezpečnosti. Takové omezení však musí být v souladu s principy Evropské unie a se základními právy chráněnými Listinou základních práv EU.

V sázce je zejména právo na soukromí a ochranu osobních údajů. SDEU však uvádí například i možnost zásahu do svobody projevu. Plošné uchování dat o elektronických komunikacích totiž v uživatelských může vyvolávat pocit neustálého dohledu, a tím mít odrazující účinek k výkonu tohoto práva. Ačkoliv tato práva nejsou absolutní, jejich omezení musí být v souladu s jasně danými zásadami, jakými jsou zákonnost, nezbytnost a proporcionalita ve vztahu ke sledovanému cíli.

Opatření umožňující přístup státních orgánů k údajům o elektronických komunikacích tedy musí být výjimečné a omezené na to, co je „nezbytně nutné“. Plošné a nerozlišující uchování dat bez vazby na přímé ohrožení státu však z výjimky tvoří spíše pravidlo. SDEU ale zdůrazňuje, že výjimka musí zůstat výjimkou.

Jaké jsou tedy možnosti omezení?

Doposud byly oba rozsudky SDEU výhrou spíše pro ochranu osobních údajů. V další části, především v rozsudku ve spojených věcech *La Quadrature du Net a ostatní*, však SDEU přibližuje několik výjimek, kdy je možné toto právo omezit.

SDEU se nejprve vyjádřil k nejzávažnějším situacím ohrožení státu. Právě doba, kdy je stát vystaven skutečné a trvající či přímo hroící závažné hrozbě, je jediným případem, kdy státy mohou po poskytovatelích služeb elektronických komunikací požadovat plošné a nerozlišující zadržování dat. I v takové situaci ale opatření musí splňovat určitá omezení. Opatření musí trvat jen nezbytně nutnou dobu, musí být soudně přezkoumatelné a nakonec musí poskytovat dostatečné záruky proti zneužití.

Tato opatření by státům měla umožnit čelit především teroristickým hrozbám. Například ve francouzském případě stály za zavedením nových opatření mimo jiné útoky na redakci časopisu *Charlie Hebdo* či koncertní sál *Bataclan*. S tím pak souvisí

Vnitrostátní opatření nařizovala plošný sběr provozních a lokalizačních údajů [2]

i další oprávnění, která SDEU státům přiznal: možnost okamžitého sběru dat o osobách, u kterých je odůvodněné podezření z účasti či plánování teroristických útoků. V době přímého ohrožení navíc státům povolil i automatizované vyhodnocování těchto údajů pomocí různých počítačových programů.

V ostatních, méně závažných případech zajišťování veřejné bezpečnosti a boje se zločinem státy mohou zadržovat data pouze cíleně. Za cílené se pak nepovažuje pouze zaměřování na konkrétní osoby, ale třeba i na místa zvýšeného výskytu ohrožení (např. letiště). I zde se uplatní podmínka omezení zadržování dat pouze v nezbytně nutném rozsahu.

SDEU se dále vyjádřil k méně citlivým osobním údajům, kterými jsou IP adresy a informace o odběratelích (např. jméno, e-mailová adresa či případný způsob a výše platby za poskytované služby). Zatímco v případě IP adres je možné plošné a nerozlišující zachytávání pouze na dobu nezbytně nutnou a pouze za účelem boje se závažnou trestnou činností, u druhého typu údajů je plošný sběr povolen i v případě méně závažné činnosti a bez časového omezení.

Nakonec se Soudní dvůr zabýval i použitelností důkazů získaných v rozporu s právem EU. K tomu uvedl, že ačkoliv je přípustnost důkazů spíše záležitostí národních úprav, z hlediska práva EU nic nebrání jejich použitelnosti, pokud řízení splňuje podmínky spravedlivého procesu.

Jde tedy o remízu?

Oba rozsudky přidávají argumenty na obě strany věčného sporu mezi ochranou soukromí a zajišťováním bezpečnosti. Ochránci lidských práv ale relativně rozsáhlé výjimky vnímají spíše jako prohru a obávají se jejich zneužívání.

Na závěr stojí za zmínku také současná judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Ten zaujímá mírnější postoj a plošný sběr komunikačních dat sám o sobě vnímá jako povolený, což potvrdil i ve svých nedávných rozsudcích *Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království* a *Centrum för Rättvisa proti Švédsku*. Oba případy teď ale čekají na přezkoumání velkým senátem. Vezme ESLP v potaz rozhodnutí Soudního dvora a zpřísní svůj přístup k možným zásahům do komunikačních dat? Na to si budeme muset ještě počkat.

Zdroje

- Saifert, Juraj, *Bulk data interception/retention judgments of the CJEU – A victory and a defeat for privacy* [online]. European Law Blog. 26. října 2020 (<https://europeanlawblog.eu/2020/10/26/bulk-data-interception-retention-judgments-of-the-cjeu-a-victory-and-a-defeat-for-privacy/>).
- Soudní dvůr Evropské unie. Věc C-623/17: *Privacy International*, 6. října 2020 (<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=232083&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13573361>).
- Soudní dvůr Evropské unie. Spojené věci C-511/18, C-512/18, C-520/18: *La Quadrature du Net and Others v Premier ministre and Others, French Data Network and Others, Ordre des barreaux francophones et germanophone and Others*, 6. října 2020 (<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=232084&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14388027>).
- Soudní dvůr Evropské unie. 6. října 2020. *Judgments in Case C-623/17, Privacy International, and in Joined Cases C-511/18, La Quadrature du Net and Others, C-512/18, French Data Network and Others, and C-520/18, Ordre des barreaux francophones et germanophone and Others* [Tisková zpráva] (<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-10/cp200123en.pdf>).
- Woods, Lorna, *When is mass surveillance justified? The CJEU clarifies the law in Privacy International and other cases* [online]. EU Law Analysis. 27. října 2020 (<https://eulawanalysis.blogspot.com/2020/10/when-is-mass-surveillance-justified.html>).

Fotografie

- [1] Nová rozhodnutí o ochraně dat elektronických komunikací, autor: Richard Cejas, 13. března 2017, zdroj: pixabay.com, CC0, editace: ořez.
- [2] Vnitrostátní opatření nařizovala plošný sběr provozních a lokalizačních údajů, autor: Gerd Altmann, 28. srpna 2019, zdroj: pixabay.com, CC0, editace: ořez.
- [3] Soudní dvůr Evropské unie, autor: Laurent Verdier, 16. ledna 2020, zdroj: pixabay.com, CC0, editace: ořez.

Soudní dvůr Evropské unie [3]

Nový pakt EU o migraci a azylu: dlouhodobé řešení, nebo zmeškaná příležitost?

Martin Míšek

Pět let poté, co vlna žadatelů o azyl vstoupila do Evropy, navrhuje Evropská komise změnit pravidla a předkládá nový pakt o migraci a azylu. Členské státy také nejsou se současnou situací spokojeny. Dokáží se ale shodnout na tom, jak ji napravit? Co Evropská komise v paktu navrhuje?

Podle článku 80 Smlouvy o fungování Evropské unie se politiky týkající kontrol na hranicích, azylu a přistěhovalectví musí řídit zásadou solidarity a spravedlivého rozdělení odpovědnosti mezi členskými státy. Nyní na stole leží nový návrh, který by mohl státy přimět k tomu, aby si toto ustanovení vzaly k srdci. Návrh nového paktu zveřejnila Evropská komise po požáru v největším evropském uprchlickém táboře Moria. Katastrofa na Lesbu totiž připomněla naléhavou potřebu reformy společné azylové politiky.

Pobřeží Lesbu plné záchranných vest a člunů [1]

Viceprezident Evropské komise Margaritis Schinas [2]

Třípodlažní dům

Obsáhlý soubor návrhů můžeme přirovnat k metafoře domu, kterou začal používat viceprezident Evropské komise Margaritis Schinas. Přízemí představuje spolupráci s třetími zeměmi tak, aby co nejméně lidí mělo zapotřebí cestovat do EU nelegálním způsobem. První poschodí udává důkladnou správu vnějších hranic a otázku azylových procedur. Druhé a poslední patro zahrnuje spravedlivá vnitřní pravidla, která zajišťují solidaritu členskými státy pod tlakem.

Spolupráce mezi zeměmi jako nezbytné základy domu

Každoročně státy EU zamítnou přibližně 370 tisíc žádostí o mezinárodní ochranu, ale pouze třetinu žadatelů vrátí domů. Nadále se objevují problémy jako vykořisťování migrantů pašeráky či chybějící kapacity pro efektivní správu hranic. EU se proto chce do budoucna zaměřit na vzájemně výhodná partnerství šitá na míru konkrétní situaci, zájmům a potřebám každé partnerské země.

Tento přístup se bude opírat o kombinaci několika prvků, jako je například ochrana migrantů a podpora států, které se migrantů ujímají. Evropská komise chce vyřešit základní příčiny nelegální migrace a posílovat kapacity partnerských zemí v oblasti řízení a správy migrace. Taktéž by členské státy měly spolupracovat se zeměmi, odkud migranti pochází. Cílem je zlepšení situace pro všechny zúčastněné strany (členské státy, země původu migrantů a migranti). K tomuto je potřebný zejména dialog se zeměmi původu, což vyžaduje určitou politickou vůli včetně ochoty vysvětlovat tuto politiku občanům.

V prvním patře ochrana vnějších hranic

Pakt navrhuje nový a povinný screening na vnějších hranicích Evropské unie. V současné době se lidem, kteří do členské země dorazili neoprávněně, odebírají otisky prstů. Evropská komise nyní přišla s plánem na důkladnější prověřování identity, zdraví a bezpečnostního rizika.

Pro osoby s nízkou pravděpodobností získání azylu se připravuje rychlé odmítnutí žádosti o azyl a následné zajištění návratu. Takový postup samozřejmě vyvolává řadu otázek. Jak EU například bude řešit návrat lidí, kterým nebude poskytnut azyl? Upřednostňovanou možností zůstane dobrovolné navrácení. Evropská komise má v plánu do jara 2021 přijmout novou strategii pro dobrovolné návraty a opětovné začlenění, která taktéž zahrne třetí země. Zároveň

Komise jmenuje koordinátora EU pro navrácení, jehož pozici podpoří síť národních zástupců.

První patro vzbuzuje obavy z upřednostnění bezpečnosti hranic před udělením azylu. Pakt zavádí opatření, která mají spíše zkomplikovat možnost jednotlivců prchajících před pronásledováním a konflikty získat ochranu v EU. Na návrh proto někteří nahlíží optikou, že se EU snaží migranty držet za každou cenu mimo své území.

Nejvyšší patro domu patří solidaritě

Návrh paktu klade důraz na spravedlivá vnitřní pravidla. Je třeba zajistit solidaritu v praxi tak, aby státy v první linii (Řecko, Itálie, Malta) dostaly potřebnou podporu. Evropská komise proto přišla s myšlenkou „patronátu nad návraty“. V rámci tohoto konceptu členský stát jménem jiného členského státu navrátí přímo z území tohoto jiného státu nelegální migranty (Česká republika by tedy například jménem Itálie navrátila migranty do jejich zemí a migranti by vůbec nevstoupili na území ČR). Pokud se ovšem tyto osoby nepodaří vrátit do 8 měsíců, přemístí se na území státu poskytujícího patronát (tedy ve jmenovaném případě ČR), a zde se proces návratu dokončí.

Evropskou komisi někteří kritizují za přílišnou starost o priority konzervativnějších členských států, jako jsou Maďarsko, Polsko, Slovensko či Česká

Častým cílem je severovýchodní řecký ostrov Lesbos [3]

Syrští a iráčtí migranti přicházející do Evropy [4]

republika. Zmíněný koncept patronátu nad návraty proto vyvolává určité pochybnosti.

Čeká nás dlouhé a citlivé vyjednávání

Evropská komise sama přiznává, že taková dohoda, kdy bude každý členský stát spokojený, je nereálná. Cesta k dohodě bude dlouhá, nicméně za úspěch můžeme považovat to, že všechny členské státy jsou na samotném počátku ochotny jednat.

Situaci je potřeba vyřešit co nejdříve, čemuž nepomáhá, že návrh paktu skoro vůbec nezohledňuje dopad pandemie COVID-19 na migrační a azylovou politiku EU. Aktuální situace hluboce ovlivňuje schopnost hostitelských zemí zajišťovat ochranu uprchlíků. Podle Světové banky budou pandemií nejvíce zasaženy rozvojové země, ze kterých pochází více než 85 % migrantů. Z tohoto důvodu nemůžeme vyloučit opakování situace, která nastala v letech 2015 až 2016.

Na druhou stranu návrh paktu dokazuje, že EU pokračuje s pokusy o řešení citlivých politických problémů a konfliktů. Nyní začíná práce na navrhování změn, které by měly vést k vyřešení případných nedostatků. Návrh musí získat podporu Evropského parlamentu a přesvědčit jednotlivé členské státy. Čas ukáže, zda základy domu ustojí vichřici v podobě vyjednávání.

Zdroje

- Evropská unie. 2016. *Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění)* (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12016E080>).
- Kirişci Kemal, M. Murat Erdoğan a Nihal Eminoğlu. *The EU's "New Pact on Migration and Asylum" is missing a true foundation*. Brookings Institution. 6. 11. 2020 (<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/11/06/the-eus-new-pact-on-migration-and-asylum-is-missing-a-true-foundation/>).
- Maas-Albert, Kirsten. *You can't build on that: Externalisation as the cornerstone of the EU Pact on Migration and Asylum*. Heinrich Böll Stiftung. 12. 10. 2020 (<https://eu.boell.org/en/2020/09/30/you-cant-build-externalisation-cornerstone-eu-pact-migration-and-asylum>).
- New Pact on Migration and Asylum: Questions and Answers*. Evropská komise. 23. 9. 2020 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_1707#deepen-coordination).
- Speech by Vice-President Schinas on the New Pact on Migration and Asylum*. Evropská komise. 23. 9. 2020 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/SPEECH_20_1736).
- Woollard, Catherine. *The Pact on Migration and Asylum: it's never enough, never, never*. European Council on Refugees and Exiles. 25. 9. 2020 (<https://mailchi.mp/ecre/ecre-weekly-bulletin-25092020?e=a369155129#Editorial>).

Fotografie

- [1] Nordküste von Lesbos, autor: Rosa-Maria Rinkl, 18. září 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] Hearing of Margaritis Schinas (Greece) - Protecting our European way of life (48837852908), autor: Evropský parlament, 3. října 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 4.0, editace: ořez.
- [3] Refugees on a boat crossing the Mediterranean sea, heading from Turkish coast to the northeastern Greek island of Lesbos, 29 January 2016, autor: Mstyslav Chernov/Unframe, 29. ledna 2016, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [4] Syrians and Iraq refugees arrive at Skala Sykamias Lesbos Greece 2, autor: Ggia, 30. října 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

ESLP: Paradox zacházení s utajovanými informacemi v rámci ochrany cizinců před vyhoštěním

Barbora Bromová

Evropský soud pro lidská práva se poprvé hmotněprávně vyjádřil k procesním zárukám při vyhošťování cizinců. Rozsudek Velkého senátu definoval nová pravidla zacházení s utajovanými informacemi a naznačil rozsáhlejší výklad práva na obhajobu, což může nastínit směr budoucí udikatury štrasburského soudu.

V prosinci 2012 obdržela kancelář státního zástupce při rumunském odvolacím soudě v Bukurešti složku utajovaných dokumentů, která označila Adeela Muhammada a Ramzana Muhammada jako možnou hrozbu pro rumunskou národní bezpečnost. Tou dobou byli oba Pákistánci v zemi legálně – drželi studentská víza a studovali ekonomii na univerzitě v rumunském městě Sibiu, kde i čerpali stipendia. Utajované dokumenty, které podezíraly muže z nebezpečných aktivit spojených s terorismem, obdržela rumunská bezpečnostní služba, a kvůli absenci bezpečnostní prověrky je obžalovaným nezpřístupnila. Na základě těchto utajovaných materiálů pak soud rozhodl, že muži jsou v Rumunsku nežádoucí po dobu patnácti let a vydal je do administrativní vazby za účelem vyhoštění ze země.

Následující den po rozsudku uspořádala rumunská bezpečnostní služba tiskovou konferenci, kde uvedla, že oba studenti měli mít vazby na al-Káidu a zmínila příklady nebezpečných aktivit, kterých se měli účastnit. Odsouzení se domáhali nápravy u Nejvyššího soudu, který 20. prosince 2012 potvrdil prvotní rozsudek a odmítl, že by rumunský soudní systém nedodržel jejich právo na řádný soudní proces. Oba muži týden poté opustili Rumunsko.

Vyhoštění na základě utajovaných dokumentů

Hlavním argumentem, s nímž se obvinění na soudu obraceli – a který použili i před Evropským soudem pro lidská práva („Soud“) – bylo tvrzení, že dostatečně nechápali důvod k soudnímu předvolání ani obžalobu, a proto neměli možnost využít svá procesní práva definovaná v čl. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy.

Budova rumunského Ministerstva spravedlnosti [1]

Nejvyšší soud odmítl, že by rumunské soudy náležitě nerespektovaly procesní práva stěžovatelů: mohli se osobně účastnit všech slyšení, dostalo se jim právního zastoupení a měli možnost přednést argumenty na svou obranu, což odpovídá třem podmínkám obsaženým v článku 1 Protokolu č. 7 Úmluvy. Nejvyšší soud také připomněl, že právo na informace není absolutní – v situacích týkajících se veřejné bezpečnosti má stát právo určité informace zatajit i před přímými účastníky právního procesu, pokud takové rozhodnutí řádně odůvodní.

Velký senát Evropského soudu pro lidská práva situaci vyhodnotil jinak. Aniž by zpochybňoval nezávislost rumunského soudnictví, Soud shledal, že v případě Adeela i Ramzana Muhammada nebylo právo na spravedlivý proces dodrženo. Stěžovatelé totiž bez přístupu k utajovaným informacím neměli účinnou možnost uplatnit právo na předložení relevantních námitek proti svému vyhoštění, i když formální právo na obhajobu bylo zachováno. Podle Soudu právo na spravedlivý proces zahrnuje i možnost předložit námítka, které jsou přímou odpovědí na specifická obvinění, a které co nejefektivněji zajišťují, že zájmy obviněného budou v soudním procesu řádně reprezentovány a zváženy. A právě tuto možnost stěžovatelé neměli, protože důvody k jejich deportaci se opíraly o utajované informace, ke kterým neměli přístup ani oni, ani jejich právní zástupci. Obhajoba tak neměla dostatečnou možnost předložit argumenty cílené na jednotlivá hmotněprávní obvinění.

Soud se tedy soustředil na hmotněprávní výklad článku namísto na jeho procesní požadavky, které byly v tomto případě zdánlivě naplněny. Tento přístup je v judikatuře Soudu v kontextu tohoto ustanovení zatím poměrně ojedinělý: v minulosti bylo porušení čl. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy shledáno převážně v případech, v nichž se cizincům soudního přelíčení vůbec nedostalo či v případech, kdy stát nepřednesl žádné důvody k vyhoštění. Rozsudek *Muhammad a Muhammad proti Rumunsku* je tedy odklonem od pragmatického výkladu procesních práv cizinců v tom, že shledává porušení i v případě, který prošel formálně správným soudním procesem.

Nový trend v evropské lidskoprávní judikatuře?

I když tento případ je první, ve kterém se Soud shledal porušení článku 1 Protokolu č. 7 Úmluvy týkajícího se výhradně cizinců, je zajímavé porovnat rozsudek *Muhammad a Muhammad proti Rumunsku* s předchozí judikaturou Soudu, která se zabývala utajovanými informacemi v kontextu článku 6 Úmluvy, který definuje právo na spravedlivý proces. Relevantním se zdá být kontroverzní případ *Regner proti České republice*, ve kterém Soud posuzoval zrušení bezpečnostní prověrky na základě utajovaných informací, ke kterým neměl stěžovatel přístup.

Tedy Soud neshledal porušení článku 6 Úmluvy. Podle rozsudku velkého senátu Česká republika dostala spravedlivému procesu i přesto, že stěžovatel k utajovaným informacím přístup nikdy nedostal.

Jak se tedy ve dvou relativně podobných případech, kde se jednalo o zacházení s utajovanými informacemi během soudního řízení, mohl Soud dopracovat k zásadně odlišným rozhodnutím? Naznačil Soud, že považuje procesní záruky v rámci článku 1 Protokolu č. 7 za zásadně odlišné od těch ve článku 6 Úmluvy?

Zatímco v *Regnerovi* Soud potvrdil, že zvážení důvodů pro nesdílení informací českými soudy stačilo k zajištění spravedlivého procesu, v případě *Muhammad a Muhammad* shledal, že zatajení informací před stěžovateli nebylo dostatečně odůvodněné. A to zejména v kontextu tiskové konference, která hned druhý den po soudním jednání zveřejnila více informací, než měli k dispozici obžalovaní. Soudu se proto nezdálo pravděpodobné, že by citlivost informací zabránila jejich sdílení s obžalovanými, když umožnila jejich publikaci v místních novinách.

Je tedy možné, že se Soud začíná přiklánět k širší interpretaci procesních záruk při vyhošťování cizinců – že nezávislé soudní řízení samo o sobě nestačí a existuje právo nejen na obhajobu jako ta-

Před vyhoštěním studovali stěžovatelé na univerzitě v Sibiu [2]

V případě šlo o vyhoštění na základě utajovaných informací [3]

kovou, ale i na její kvalitní a informované uplatnění. Zajímavým paradoxem je, že v rozsudku *Muhammad a Muhammad proti Rumunsku* Soud vycházel z judikatury zahrnující právo na spravedlivý proces; ta ale bývá restriktivnější než rozhodnutí v tomto případě, který se týká pouze procesních záruk při vyhošťovacím řízení, nikoli spravedlivého soudního procesu. Zda se opravdu jedná o nový trend v interpretaci Štrasburského soudu zatím není jisté.

Zdroje

Aarrass, Bahija. (2020). The case of Muhammad and Muhammad v. Romania: the first Grand Chamber judgment on article 1 of Protocol Nr. 7 ECHR (procedural safeguards with regard to expulsion of aliens). Strasbourg Observers (<https://strasbourgobservers.com/2020/10/29/the-case-of-muhammad-and-muhammad-v-romania-the-first-grand-chamber-judgment-on-article-1-of-protocol-nr-7-echr-procedural-safeguards-with-regard-to-expulsion-of-aliens/>).

Amnesty International. (2019). Romania: Written Observations Submitted to the European Court of Human Rights in the Case of Muhammad & Muhammad v Romania. Amnesty International (<https://www.amnesty.org/en/documents/eur39/0726/2019/en/>).

Evropský soud pro lidská práva (2017). Regner proti České republice – Číslo podání 35289/11. Rada Evropy. (<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003->

[-5236461-6495406&filename=Judgments%20and%20decisions%20of%2026.11.15.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205509)).

Evropský soud pro lidská práva (2020). Muhammad a Muhammad proti Rumunsku - Číslo podání 80982/12. Rada Evropy. (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205509>).

Evropský soud pro lidská práva (2020). Information Note on the Court's Case Law 224: Muhammad and Muhammad v. Romania [GC] - 80982/12. Rada Evropy. (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-12972>)

Evropský soud pro lidská práva (2020). Violation of Convention in view of significant limitations imposed on applicants' right to be informed of reasons for expulsion. Rada Evropy. (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-6825396-9135146>).

Preziosi, Andrea. (2017). Regner v. Czech Republic: has the European Court of Human Rights forgotten the fair trial rights when national security is at stake? Strasbourg Observers. (<https://strasbourgobservers.com/2017/10/23/regner-v-czech-republic-has-the-european-court-of-human-rights-forgotten-the-fair-trial-rights-when-national-security-is-at-stake/>).

Fotografie

[1] Ministerul Justiției din România în martie 2020 - 8, autor: Asaentenis, 21. březen 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

[2] Facultatea de Litere, autor: Zeno POPOVICI/ULBS, 27. května 2008, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.5, editace: ořez.

[3] V případě šlo o vyhoštění na základě utajovaných informací. Autor: AbsolutVision, 6. září 2017, zdroj: Unsplash, CC0, editace: ořez.

BLOG NA WEBU CENTRA

Věděli jste, že na Blogu Centra jsou další krátké články o lidskoprávních tématech? Podívejte se zde.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Vedoucí sekce: Nela Černota

Upadající úroveň právního státu v Maďarsku a Polsku

Aneta Navrátilová

Na konci letošního září zveřejnila Evropská komise dlouho očekávanou zprávu zkoumající stav vlády práva napříč členskými zeměmi Evropské unie. Zpráva poukazuje na chyby, kterých se některé členské státy dopouštějí, ale i na legální postupy určitých členů, které by mohly být vzorem pro zbývající členské země.

Zpráva Evropské komise představuje první komplexní report věnující se otázce stavu právního státu na celounijní úrovni. Hlavním cílem Evropské komise bylo identifikovat a zhodnotit nedávné i současné trendy a výzvy v rámci dodržování unijního práva a principů ve všech členských státech Unie – a to jak jejich pozitivní, tak i negativní vývoj.

Důvodem vzniku rozsáhlého a detailního reportu je skutečnost upadajícího respektu k právnímu a hodnotovému rámci Evropské unie ze strany hned několika členských států, na který Komise v posledních letech opakovaně poukazuje. Jedná se především o Maďarsko a Polsko – státy, jejichž vlády vedou dlouholeté spory s unijními institucemi právě v otázce vlády práva.

Evropská komise proto přichází s reportem, jež by se měl stát vzorem pro každoroční zprávu o vládě práva (z anglického *the rule of law*, česky také právní stát) a preventivním mechanismem nového nástroje EU, který by byl založený na vzájemném dialogu členských států a unijních institucí. Mechanismus má za cíl monitorovat dodržování základních hodnot Unie na roční bázi. Otázkou zůstává, nakolik bude tento mechanismus účinný a efektivní. Nebude se totiž jednat o nástroj, který by zaváděl sankce pro ty členy, kteří principy právního státu porušují.

Vláda práva v EU

Vláda práva je jedním ze základních principů, na kterých je Evropská unie založená. Konkrétně

Ilustrační fotografie [1]

se jedná o článek 2 Smlouvy o EU, který právní stát ukotvuje. Za klíčové zásady principu právního státu jsou považovány zákonnost, právní jistota, účinná soudní ochrana zaručená nezávislými a nestrannými soudy, dělba moci a rovnost před zákonem. Vláda práva má být vykonávána v mezích stanovených zákonem a v souladu s demokratickými hodnotami. Jak však Komise ve zprávě poukazuje – ne vždy tomu tak je.

Při letošním zkoumání a hodnocení stavu právního státu v členských zemích EU se Evropská komise zaměřila na čtyři klíčové kategorie – a to na systémy soudnictví, protikorupční rámce, pluralitu a svobodu sdělovacích prostředků a další institucionální otázky týkající se systému brzd a protivah.

Situace v Maďarsku a Polsku

Při hodnocení stavu právního státu se Evropská komise soustředila převážně na identifikaci a následné zhodnocení situace v jednotlivých oblastech, avšak velice opatrně volila jazyk a rétoriku. Především směrem k Maďarsku a Polsku – zemím, které základní demokratické a právní principy zcela zjevně už řadu let porušují, se Komise zdráhala navrhnout konkrétnější politická doporučení.

Systémy soudnictví

Efektivní systém soudnictví je jedním z klíčových principů právního státu. Přestože organizace soudnictví spadá do pravomocí členských států, musí tyto soudní struktury splňovat hlavní zásady jako jsou nezávislost a nestrannost soudů, efektivní soudní ochrana a možnost přezkumu v souladu s právem EU.

Na základě reportu Evropské komise je zjevné, že maďarský systém soudnictví nesplňuje žádný ze základních demokratických standardů. I přes reformní snahy je současná situace v Maďarsku alarmující. Největší obavy vyvstávají v kontextu zavedení nových pravidel pro jmenování členů Ústavního soudu mimo běžný způsob jmenování. Proti Maďarsku byla v této věci zahájena procedura podle Článku 7, odstavce 1 Smlouvy o Evropské unii, na základě které mohou být státu pozastavena členská práva.

V Polsku není situace v oblasti soudnictví výrazněji odlišná. Tamější reformy soudnictví jsou už od roku 2015 významným zdrojem kontroverze, a to jak na vnitrostátní, tak na unijní úrovni. Proti oběma státům spustila Komise v posledních letech soudní řízení – v polském případě o nesplnění povinnosti s cílem zajistit nezbytnou nezávislost soudů.

Ilustrační fotografie [2]

Protikorupční rámce

Účinné protikorupční rámce, transparentnost a integrita mají při výkonu státní moci a v boji proti korupci zásadní význam. Evropská komise ve zprávě projevila v této věci znepokojení týkající se efektivity vyšetřování, soudního stíhání a rozhodování korupčních případů. Navíc podle nálezů Komise nepřijalo Maďarsko ani Polsko doposud žádný národní plán pro boj s korupcí, jak v nedávných letech učinily mnohé z členských států Unie. I tato skutečnost mimo jiné poukazuje na neochotu až odpor dvou zemí přiblížit se hodnotovému a právnímu rámci Unie.

Maďarsko je v boji proti korupci od nástupu strany Fidesz k moci téměř nečinné. Často chybí rozhodná opatření pro zahájení náležitého vyšetřování a stíhání případů korupce, do kterých jsou zapojeni vyšší státní představitelé a úředníci. Mnohé mezinárodní organizace, jako například Amnesty International, nadto dlouhodobě v této věci také poukazují na skutečnost vlivu maďarské vlády Viktora Orbána na fungování soudnictví, ale také soukromého sektoru nebo veřejných institucí zaměřujících se na investigativní činnost.

Stejně obavy vyvstávají i v případě Polska, kde vládnoucí strana Právo a spravedlnost od podzimu 2015 využívá značného prostoru pro naplňování a prosazování vlastních aktivit a zájmů, a to bez řádného a nestranného dohledu.

Pluralita médií

I přestože mají všechny členské země Unie v platnosti právní rámce chránící svobodu a pluralitu sdělovacích prostředků a právo na přístup k informacím, v případě Maďarska i Polska je zjevné, že právní ochrana svobody sdělovacích prostředků není účinná.

V Maďarsku lze dlouhodobě pozorovat přítomnost přímého i nepřímého politického vlivu na tamější sdělovací prostředky. Nadto Komise upozorňuje na evidentní nedostatek jasných a transparentních pravidel v oblasti distribuce státní reklamy.

Politickou nezávislost mediálního prostředí také narušuje angažovanost vládnoucí strany Fidesz, která ovládá velkou část maďarských médií – a to jak národních, tak regionálních. Navíc bylo zjištěno, že od roku 2016 ukončily mnohé nezávislé deníky a vysílací stanice svoji činnost, a to nesporně pod

tlakem premiéra Orbána. Pluralismus médií je problémem i v Polsku. Nejenže vyvstává obava o nezávislost ústředního orgánu pro sdělovací prostředky, ale navíc je většina veřejných médií pod nepřímou kontrolou vládnoucí strany.

Systémy brzd a protivah

Poslední oblastí, na kterou se Komise v rámci hodnocení právního státu zaměřila, byly institucionální otázky provázané s fungováním systému brzd a protivah. Vzájemné provázání a současné vyvažování moci jednotlivých složek státní moci je klíčem pro fungující právní stát. Narůstající politický vliv nejen v oblasti soudnictví vysledovaný v Maďarsku i Polsku však logiku efektivního systému brzd a protivah podkopává. Narušení nezávislosti této složky zvyšuje riziko přijetí zákonů, které ohrožují dodržování základních lidských práv, právního státu a zásad demokracie jako takové.

Historicky první komplexní zpráva hodnotící stav právního státu napříč zeměmi EU je klíčovým prvkem, který bude tvořit základ pro nadcházející dialog unijních institucí a členských států v otázce vlády práva. Znepokojivá situace v některých zemích má působit jako „odstrašující“ případ pro ostatní členy společenství a zároveň jako stmelující bod, kolem kterého se státy semknou a budou o něm jednat. Komise se zároveň snaží o dosažení společného chápání zásad právního státu a jejich následného dodržování napříč celým kontinentem. Zpráva o stavu právního státu ze září 2020 je prvním krokem této mise.

Brusel byl doposud ve věci vynucování zásad právního státu téměř bezradný. Nedávno však bylo rozhodnuto o navázání přijímání financí z unijního rozpočtu na dodržování zásad právního státu. Vlády Budapeště a Varšavy nicméně v polovině letošního listopadu vetovaly návrh víceletého unijního rozpočtu, pro jehož přijetí je potřebná jednomyslnost. Evropská lídři tak doposud hledali řešení z patové situace, vlády Maďarska a Polska však nakonec našly se zbylými unijními zeměmi kompromisní řešení. Víceletý unijní rozpočet tak dostal zelenou.

Zdroje

Evropská komise. 2020. SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ. Zpráva o právním státu 2020. Stav právního státu v Evropské

unii. Brusel: EU (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0580&from=EN>)

Evropská komise. 2020. Zpráva o právním státu 2020. Brusel: EU (https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2020-rule-law-report_cs)

Freedom House. 2019. Freedom in the world 2019. Hungary. Washington: Freedom House (<https://freedomhouse.org/country/hungary/freedom-world/2019>)

Herszenhorn, David; Bayer, Lily. Commission report finds many EU nations fall short on rule of law. POLITICO.eu. 30/09/2020 (<https://www.politico.eu/article/european-commission-report-finds-many-eu-nations-hungary-poland-malta-bulgaria-falling-short-rule-of-law/>)

Hungary: Fraudulent fear rules among judges. Amnesty International. 09/04/2020 (<https://www.amnesty.eu/news/hungary-fraudulent-fear-rules-among-judges/>)

Navrátilová, Aneta. State of the Rule of Law in the EU: EU's limited options against democratic erosion in Hungary and Poland. EUROPEUM, BlogActiv.eu. 23/10/2020 (<https://europeum.blogactiv.eu/2020/10/23/rule-of-law-eu-poland-hungary-democracy/>)

Zichová, Kateřina. EK členským státům vystavila vysvědčení z vlády práva. Česku vytkla nedostatečný boj s korupcí. EURACTIV.CZ. 30/09/2020 (<https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/ek-clenskym-statum-vystavila-vysvedceni-z-vlady-prava-cesku-vytkla-nedostatecny-boj-s-korupci/>)

Fotografie

[1] Ilustrační fotografie, autor: Tingey Injury Law Firm, zdroj: Unsplash, CC0, editace: ořez.

[2] Ilustrační fotografie, autor: Martin Krchnacek, zdroj: Unsplash, CC0, editace: ořez.

[3] Mateusz Morawiecki MSC 2018, autor: Mueller / MSC, 17. února 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 3.0, editace: ořez.

Mateusz Morawiecki [3]

Protesty proti policejní brutalitě v Nigérii

Iva Turanová

Od začátku října probíhají po celé Nigérii protesty proti policejní brutalitě vykonávané speciální policejní jednotkou. Odpovědí jim jsou další zásahy ozbrojených a bezpečnostních složek. Po celé zemi pak od začátku demonstrací zahynulo nejméně 56 lidí.

Celostátní nepokoje vypukly v Nigérii po zveřejnění videa, ve kterém je zachycena střelba policejních úředníků ze Speciální jednotky proti loupežím (*Special Anti-Robbery Squad*, SARS) na mladého muže a jeho následná smrt. Video se rychle začalo šířit na sociálních sítích, a ačkoliv úřady pravost videa popřely, během několika dní se napříč zemí začaly vyskytovat demonstrace za rozpuštění této jednotky. Autor videa byl zatčen, což společnost pobouřilo ještě více a začala se mobilizovat na sociálních sítích prostřednictvím hashtagu #endSARS, který je používán již od roku 2017.

Činnost SARS

Speciální jednotka proti loupežím byla založena roku 1984 za účelem boje se zvyšujícím se počtem násilných trestných činů, zejména loupeží a únosů. V pozdějších letech ale policejní složky začaly svých pravomocí zneužívat a začaly nezákonně zatýkat obzvláště mladé muže, často s použitím násilí. Příslušníci SARS však za své činy byli zřídka potrestáni.

V červnu 2020 vydala Amnesty International zprávu věnující se činnosti této jednotky. Mezi lednem 2017 a květnem 2020 bylo zmapováno 82 případů mučení, nedůstojného zacházení a mimosoudních poprav. Dle zprávy jsou zadržované osoby ve vazbách běžně vystavovány sexuálnímu násilí, dušení, věšení za nohy a dalším tělesným trestům. Z výzkumu vyplývá, že jen málo případů je vyšetřeno a pachatelé činů jsou málokdy postaveni před spravedlnost.

Lidskoprávní závazky

Nigérie je přitom smluvní stranou regionálních a mezinárodních úmluv zakazujících mučení a jiné

Demonstranti v Lagosu [1]

nelidské zacházení.[1] Po dlouhou dobu nigerijské právo mučení zakazovalo, nicméně jej nepostihovalo. Až v prosinci 2017 vstoupil v platnost zákon proti mučení, který zakazuje i penalizuje mučení při postupu orgánů činných v trestním řízení. Navzdory tomu však nejsou proti důstojníkům SARS podávána obvinění dle tohoto zákona.

Nigerijská legislativa také poskytuje policejním složkám při zásazích větší prostor, než je dle mezinárodněprávních závazků dovoleno. Policejní výnos č. 237 regulující používání střelných zbraní dovoluje střelbu po podezřelých při pokusech o útěk, jestliže trestný čin je penalizován trestem odnětí svobody na minimálně sedm let. Útěk z vazby či kladení odporu při zatýkání jsou však postihovány sedmi lety vězení, tudíž každý člověk pokoušející se o únik může být zastřelen.

Vývoj situace

Prezident Muhammadu Buhari v reakci na počáteční protesty souhlasil s rozpuštěním SARS s příslibem, že se jedná o první krok k rozsáhlé policejní reformě. Generální policejní inspektor pak jednotku opravdu rozpustil a její členové byli převedeni do jiných jednotek. Demonstrantům však tento krok nestačil, jelikož již v minulosti k takovým slibům docházelo a zjevné zlepšení situace nenastalo.

Protestující tak přišli s pěti základními požadavky na vládu, mezi které patří okamžité propuštění všech zatčených demonstrantů, spravedlnost pro zesnulé oběti násilí ze strany policie, odpovídající kompenzace jejich rodinám a okamžité zřízení nezávislého orgánu, který bude dohlížet na průběh vyšetřování nahlášených policejních pochybení. Vzhledem k převelení příslušníků SARS protestující požadují i jejich psychologické vyšetření a zvýšení mzdy policistů, tak, aby byli adekvátně ohodnoceni za svou službu. Práce policie není v Nigérii oceněna natolik, aby nedocházelo k přijímání úplatků. Naopak se jedná o zcela běžnou praxi, což je jedním z důvodů, proč Nigérie pravidelně patří mezi nejvíce zkorumpované státy.

Zásah ozbrojených složek

Protestující pokračovali v nenásilných demonstracích, na které armáda reagovala prohlášením, v němž varovala, že je připravena bránit zemi a demokracii za každou cenu. K vyhocení situace došlo 20. října 2020.

Nejtvrďší zásahy se uskutečnily u mýtné brány u města Lekki, kam zamířily ozbrojené a bezpečnostní složky. Před jejich příjezdem došlo v blízkosti brány k odstranění CCTV kamer a pouličního osvětlení. Poblíž místa také nebyla dostupná síť některých mobilních operátorů. Ve večerních hodinách složky zahájily střelbu na demonstranty, kteří seděli na zemi a zpívali národní hymnu. Na místo nebyly dle svědků vpuštěny zdravotnické záchranné služby. Těla mrtvých byla armádou posbírána a v tajnosti převezena do márnice blízkých nemocnic.

Reakce na útoky

Guvernér státu Lagos Babajide Sanwo-Olu následující den oznámil, že bylo zraněno 25 lidí, kterým byla v nemocnicích poskytnuta veškerá péče, nicméně že při zásahu k žádnému usmrcení nedošlo. Později ohlásil, že následkům zranění jeden člověk podlehl. Prezident Nigérie ve svém vyjádření žádal občany o trpělivost při plánované policejní reformě, k útokům se však nevyjádřil. Reakci k útokům neposkytla ani armáda, dostupné zprávy však na Twitteru označila za fake news.

Po útocích v Lagosu byla v souladu s požadavky demonstrantů zřízena dočasná soudní vyšetřovací komise. Během šesti měsíců má vyšetřit nadměrné použití síly ze strany vojenských a bezpečnostních

Účastníci demonstrace v Lagosu [2]

Prezident Muhammadu Buhari [3]

složek na základě podnětů od občanů. Prozatím obdržela 15 stížností, které se ale netýkají zásahu u mýtné brány.

Použití nadměrné a nepřiměřené síly odsoudila Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Michelle Bachelet. Nigerijské představitele vyzývá k vypořádání se s dlouhotrvajícím násilím ze strany bezpečnostních složek a k většímu úsilí postavit obviněné policejní a armádní složky před spravedlnost. Podobně se vyjádřil i generální tajemník OSN António Guterres, který vyzývá k prošetření incidentů, bezpečnostní složky k maximální zdrženlivosti a demonstranty k pokojným demonstracím bez použití násilí.

Poznámky

[1] Konkrétně je signatářem Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Úmluvy OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání a jejího Opčního protokolu, Mezinárodní úmluvy o ochraně všech osob před nuceným zmizením i Africké charty lidských práv a práv národů.

Zdroje

- Africa Center for Strategic Studies. #EndSARS Demands Nigerian Police Reform. (10. listopadu 2020) <https://africacenter.org/spotlight/endsars-demands-nigerian-police-reform/>
- Al Jazeera. SARS: Why are tens of thousands of Nigerians protesting? (21. října 2020) <https://www.aljazeera.com/news/2020/10/21/endsars-protests-why-are-nigerians-protesting>
- Amnesty International Nigeria. (2020). Nigeria: Time to end impunity. Torture and other violations by Special Anti-Robbery Squad (SARS). <https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR4495052020ENGLISH.PDF>
- Amnesty International. Nigeria: Authorities must stop attempts to cover up Lekki Toll Gate massacre – new investigative timeline. (28. října 2020) <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/10/nigeria-authorities-must-stop-attempts-to-cover-up-lekki-toll-gate-massacre-new-investigative-timeline/>
- Gladstone, Rick a Specia, Megan. Nigeria's Police Brutality Crisis: What's Happening Now. New York Times. (14. listopadu 2020) <https://www.nytimes.com/article/sars-nigeria-police.html>
- Haynes, Suyin. The Nigerian Army Shot Dead at Least 12 Peaceful Protesters in Lagos, Rights Group Says. Here's What to Know. Time. (21. října 2020) <https://time.com/5902112/nigeria-endsars-protest-shootings/>
- Mbah, Fidelis. Inquiry probes shooting of Lagos protesters, police abuses. Al Jazeera. (26. října 2020). <https://www.aljazeera.com/news/2020/10/26/judicial-inquiry-begin-in-lagos-to-probe-police-brutality>
- McSweeney, Eoin. 24-hour curfew imposed on Lagos amid anti-police brutality protests in Nigeria. CNN. (20. října 2020) <https://edition.cnn.com/2020/10/20/africa/nigeria-lagos-curfew-intl/index.html>
- Odutola, Abiola. #EndSARS: Lagos confirms curfew will now start from 9pm. Nairametrics. (20. října 2020) <https://nairametrics.com/2020/10/20/breaking-endsars-lagos-extends-curfew-to-9pm-today/>
- Olukoya, Sam a Oyekanmi, Lekan. Nigerian forces killed 12 peaceful protesters, Amnesty says. The Associated Press. (21. října 2020) <https://apnews.com/article/police-violence-police-brutality-lagos-nigeria-98ee3550fb576d561d84b372a65cc95f>
- Sahara Reporters. EXCLUSIVE: How Nigerian Army Secretly Moved 20 Lekki Massacre Victims To IDH Mortuary. (30. října 2020) <http://saharareporters.com/2020/10/25/revealed-nigerian-soldiers-involved-lekki-massacre-took-eight-bodies-bonny-camp-clinic>
- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. Nigeria: Bachelet condemns army killings, calls for "root and branch" reform of the security forces. (21. října 2020) <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26405&LangID=E>
- United Nations Secretary-General. Statement attributable to the Spokesman for the Secretary-General - on Nigeria. (21. října 2020) <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2020-10-21/statement-attributable-the-spokesman-for-the-secretary-general-nigeria>

Fotografie

- [1] Protesters at the endSARS protest in Lagos, Nigeria 89, autor: Kaizenify, 13. října 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] Protesters at the endSARS protest in Lagos, Nigeria 64, autor: Kaizenify, 13. října 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [3] Muhammadu Buhari - Chatham House cropped, autor: Chatham House, 26. února 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.

Globální etická pravidla a architektura umělé inteligence

Kristýna Žabojníková

Umělá inteligence dokáže posuzovat informace podobně jako inteligentní jedinec, tvrdí návrh doporučení UNESCO. Jakým způsobem ale zajistit, aby se umělá inteligence řídila lidskými morálními zásadami?

Umělá inteligence (*artificial intelligence*, „AI“) je velmi abstraktní pojem, pod kterým si většina lidí nedokáže představit konkrétní příklad. Možná je to tím, že kolikrát ani nevnímáme, že využívaná funkce či technologie v sobě systém umělé inteligence obsahuje. Když se však rozhlédneme, nalezneme ji všude kolem nás: jedná se například o mobilní aplikace, chytré přístroje v domácnosti nebo sledovací systémy s různými algoritmy.

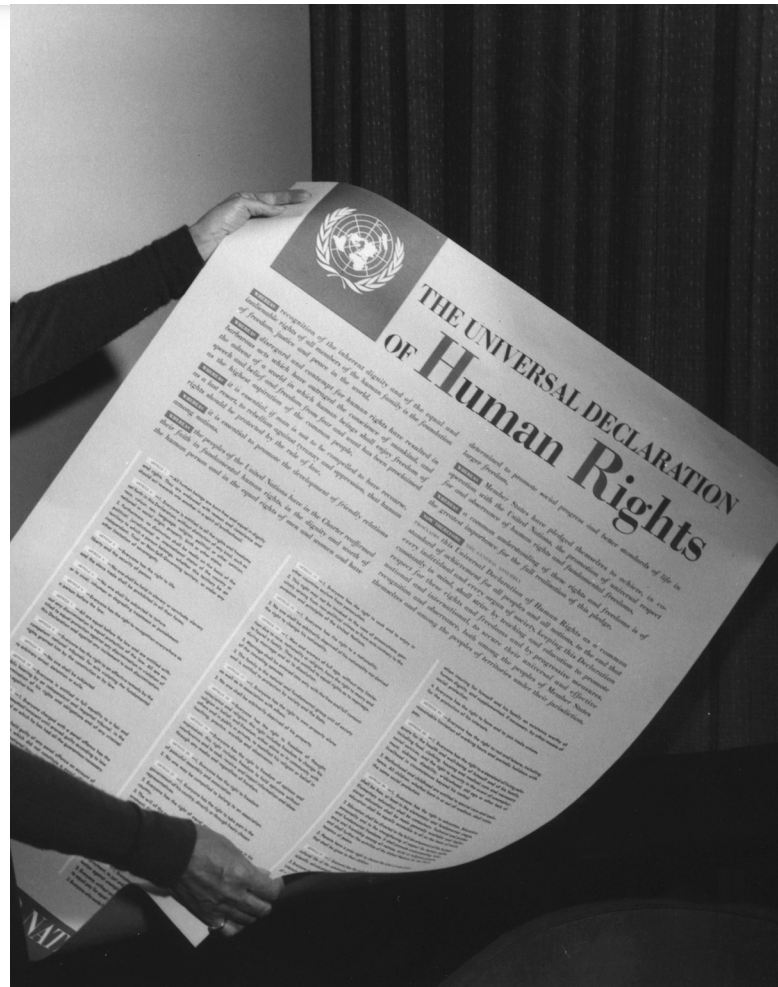
Ad hoc expertní skupina („Expertní skupina“) přistupuje k AI jako k technologickému systému, který má schopnost zpracovávat různá data a informace na základě aspektů uvažování, učení, vnímání, predikce, plánování nebo kontroly, jež se dají přirovnat k inteligentnímu chování. Je navržený tak, aby fungoval na základě prvků autonomního uvažování s využíváním poskytnutých dat. Přesné vymezení AI není v dokumentu definováno, z důvodu neustálého vývoje technologií, a pouze stanovuje její základní poznávací znaky.

Může být umělá inteligence diskriminační?

Technologie s AI výrazně zasahují do našich životů a můžou mít jak pozitivní, tak negativní vliv na naše základní práva a svobody. Příkladem může být algoritmus, který využívaly orgány státní správy v Nizozemsku, jak dále zmiňuje výzkumná zpráva Amnesty International.

Nedávná zpráva Amnesty International vydaná v září tohoto roku se týká policejního monitorování osob v Nizozemsku využívajícího algoritmus, který rozhodoval na základě diskriminačních prvků.

Zpráva pojednává o policejní taktice k odhalení potenciálních pachatelů trestného činu krádeže v městčku Roermond. Na základě sesbíraných dat a po-

Všeobecná deklarace lidských práv [1]

mocí algoritmu profiluje osoby s vysokým rizikem pravděpodobnosti spáchání tohoto činu. Ačkoliv je tento algoritmus prezentovaný jako nediskriminační, Amnesty International ve zprávě uvádí, že tíhne k většímu zaměření na osoby pocházející z východní Evropy, v důsledku čehož dochází k diskriminaci na základě národnosti.

Normativní instrument jako nezbytný krok

Jelikož se jedná o novou oblast v rámci mezinárodního práva, nejsou k ní jasně vytvořená pravidla a normy. Právě z toho důvodu vznikla Expertní skupina, jejímž úkolem je vypracovat normativní instrument stanovující globální etické standardy v této oblasti.

Expertní skupina čítající 24 členů byla ustanovena na základě rozhodnutí Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu („UNESCO“) během 40. Generální konference v roce 2019. V září 2020 skupina zveřejnila první finální verzi Doporučení k etice umělé inteligence („Doporučení“). Aktuální verzi

textu nejdříve konzultovala se zapojením širokého množství zúčastněných stran. Do diskuze přispěla jak veřejnost tak státy (Thajsko, Kongo) či regionálních skupiny zemí (Arabská, Africká, Evropská, Karibská, Latinskoamerická, Evropské unie, Severní Ameriky, Asie a Pacifiku).

Na základě proběhlé konzultace Expertní skupina nasbírala velké množství podnětných připomínek, které nadále zpracovala do současné verze textu. Návrh je nyní otevřen písemným připomínkám členských států až do konce prosince 2020. Následným krokem bude konzultace finální verze dokumentu se zvláštním výborem vládních expertů, který bude svolán v roce 2021 a sejde se pravděpodobně na dvou jednáních v dubnu a květnu. Předložení závěrečného Doporučení se očekává na 41. Generální konferenci UNESCO ke konci roku 2021.

Pravidla etiky páteří AI

Výchozím bodem Doporučení je teze, že by etika neměla být sekundárním prvkem systémů AI, ale měla by ležet v jejich základech. Chování a architektura AI by měly vycházet z etických norem a principů. Text sestává ze tří hlavních pilířů ve smyslu hodnot a principů, politických opatření a monitorovacího mechanismu. Obsah pilířů má být aplikován v souladu s mezinárodním právem, základními lidskými právy, principy a standardy. Z dokumentu vyplývá, že by pilíře měly fungovat jako jeden propojený systém, který na sebe vzájemně navazuje.

Vlajky členských států OSN [2]

Hodnoty a principy

Hodnoty definované v dokumentu jsou seskupeny do čtyř jednotlivých oblastí. Zprvce se zaměřují na respektování, ochranu a prosazování lidské důstojnosti, lidských práv a základních svobod, za druhé na prosperující životní prostředí a ekosystém, za další zmiňují zajištění rozmanitosti a inkluze a v neposlední řadě se zaměřují na život v harmonii a míru.

Principy pak pomáhají jednodušeji přenášet hodnoty do praxe v konkrétních případech. Doporučení stanovuje přesně deset principů, které by měly být dodržovány. Mezi nimi například proporcionalitu, bezpečnost, zákaz diskriminace a další. Respektování a prosazování hodnot a principů výše uvedených je nezbytné při utváření nové legislativy či byznysových vodítek.

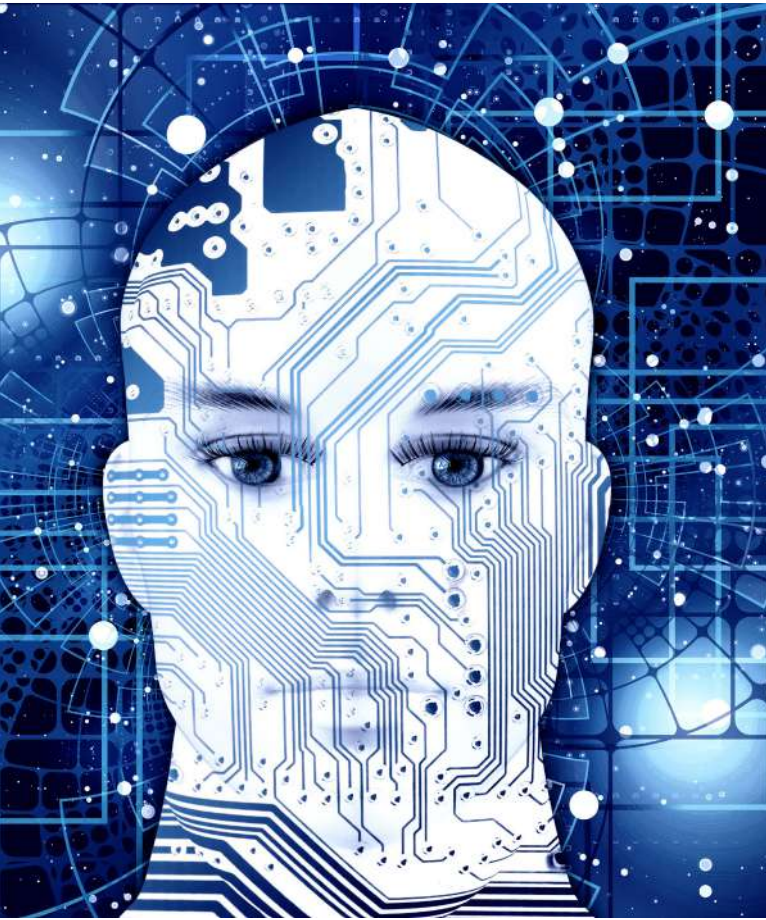
Politická opatření

Dalším zmiňovaným pilířem, který slouží k dosažení implementace etických norem do příslušné legislativy věnující se AI jsou politiky věnující se různým tematickým oblastem. Právě skrze tyto činnosti a opatření dochází k řádné aplikaci výše popsaných hodnot a principů v praxi.

Monitorující mechanismy

V neposlední řadě, a tudíž zbývajícím pilířem, jsou monitorující mechanismy, které by státy měly vy-

Ilustrační fotografie [3]

užívat k důvěryhodnému a transparentnímu posuzování, sledování a hodnocení politik, programů a mechanismů souvisejících s etikou AI. Doporučení blíže nabízí několik rad pro jejich provedení.

Význam dokumentu

Cennou stránkou dokumentu jsou jeho praktická doporučení sloužící jako vodítka státům při formulování politických opatření k systémům AI a etickým zásadám.

Přidaná hodnota textu leží v jeho globálnosti jak z pohledu obsahového, tak procedurálního. Vzhledem k tomu, že je vypracovaný agenturou OSN, tak se jedná o dokument globální povahy, který bere v potaz specifické aspekty různých kultur.

Doporučení bude prvním mezinárodním dokumentem definujícím etická pravidla a potřebné kroky k ochraně lidských práv v kontextu umělé inteligence. Na mezinárodní úrovni můžeme ještě očekávat vydání zprávy Poradního výboru Rady OSN pro lidská práva, která se má zaměřit na nové digitální technologie a lidská práva. Co se týče regulace této oblasti na regionální úrovni, je třeba zmínit Výbor k umělé inteligenci zřízený v rámci Rady Evropy (viz Bulletin prosinec 2019, s. 9).

Zdroje

Amnesty International. 2020. WE SENSE TROUBLE: AUTOMATED DISCRIMINATION AND MASS SURVEILLANCE IN PREDICTIVE POLICING IN THE NETHERLANDS. Londýn: Amnesty International Ltd (<https://www.amnesty.org/en/documents/eur35/2971/2020/en/>)

UNESCO. 2020. FIRST DRAFT OF THE RECOMMENDATION ON THE ETHICS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE. Paříž: Ad Hoc Expert Group (AHEG) for the preparation of a draft text of a recommendation on the ethics of artificial intelligence (<https://en.unesco.org/artificial-intelligence/ethics>)

UNESCO. Elaboration of a Recommendation on the ethics of artificial intelligence. (<https://en.unesco.org/artificial-intelligence/ethics>).

UNHRC. New and emerging digital technologies and human rights. (<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/DigitalTechnologiesandHR.aspx>).

Fotografie

- [1] Eleanor Roosevelt UDHR (27758131387), autor: FDR Presidential Library & Museum, 20. prosince 2016, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.
- [2] UN Members Flags, autor: Aotearoa, 13. června 2007, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.
- [3] Umělá inteligence. autor: Gerd Altmann, 11. března 2020, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.

SLEDUJTE AKCE CENTRA A DALŠÍCH INSTITUCÍ

Naše aktivity naleznete zde.

Sekce „Chystá se“ přibližuje, co plánují jiné instituce. Zobrazte ji zde.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce: *Lucie Nechvátalová a Pavel Doubek*

Soud zrušil nařízení zakazující prezenční výuku na vysokých školách

Daniela Petržilková

Městský soud v Praze zrušil pro nepřezkoumatelnost nařízení Hygienické stanice hlavního města Prahy, kterým od 21. 9. 2020 do 31. 10. 2020 zakázala osobní přítomnost studentů vysokých škol při výuce. Podle soudu pražská hygienická stanice dostatečně nezdůvodnila, proč tento zákaz vydala. Co konkrétně soud posuzoval a jak své rozhodnutí odůvodnil?

Městský soud v Praze („městský soud“) od března 2020, kdy se v České republice objevily první případy onemocnění COVID-19, posuzoval již několik návrhů na zrušení mimořádných opatření vydaných v souvislosti s touto pandemií. Řešil například mimořádné opatření, které zakazovalo přítomnost otců u porodu [1] či opatření, které nařizovalo povinnost nosit roušky.[2] Posuzoval však také celou řadu mimořádných opatření, která vydalo Ministerstvo zdravotnictví, ačkoliv je měla vydat vláda v režimu krizového zákona.[3]

Navrhovatel ve svém návrhu na zrušení nařízení pražské hygienické stanice, kterým byla zakázána osobní přítomnost studentů vysokých škol při výuce, argumentoval dotčením svého práva na vzdělání podle čl. 33 Listiny základních práv a svobod. Podle něj distanční výuka nemůže plně nahradit výuku prezenční. Kromě toho navrhovatel poukazoval na nepřezkoumatelnost napadeného nařízení.

Pražská hygienická stanice proti návrhu argumentovala tím, že napadené nařízení není opatřením obecné povahy, nýbrž právním předpisem *sui generis*, a proto by měl soud návrh pro nepřípustnost odmítnout. Odkazovala přitom na § 85 zákona o ochraně veřejného zdraví, podle kterého jsou mimořádná opatření krajské hygienické stanice vydávána ve formě právního předpisu. Hygienická stanice rovněž poukazovala na velký potenciál exponenciálního šíření nového typu koronaviru a na zvyšující se počty nemocných na území Prahy,

Právnická fakulta UK [1]

podle kterých byla z hlediska epidemie Praha v době vydání nařízení nejpostiženější oblastí v České republice.

Opatření obecné povahy, nebo právní předpis *sui generis*?

Městský soud se nejprve zabýval otázkou, zda je napadené nařízení právním předpisem (jak tvrdila pražská hygienická stanice), nebo opatřením obecné povahy (jak tvrdil navrhovatel)[4]. Při svém posouzení vyšel z rozsudku Nejvyššího správního soudu,[5] který na základě pravidla *lex posterior derogat priori* [6] aplikoval přednostně (před ustanovením § 85) § 94a odst. 2 zákona o ochraně veřejného zdraví, podle kterého mají krajské hygienické stanice vydávat mimořádná opatření právě jako opatření obecné povahy. Nejvyšší správní soud tak postavil najisto, že § 85 nezakládá krajským

hygienickým stanicím pravomoc vydávat mimořádná opatření (tato pravomoc je založena § 82 odst. 2 písm. m)), ale pouze stanovuje postup pro jejich vydávání, jejich obsahové náležitosti a podmínky jejich platnosti a účinnosti. Městský soud proto napadené nařízení označil za opatření obecné povahy a přistoupil k věcnému přezkumu.

Soudní algoritmus přezkumu – nedostatečné odůvodnění

Městský soud při meritorním posouzení využil algoritmus, který ve své judikatuře poprvé vymezil Nejvyšší správní soud v roce 2005 a od té doby se používá k soudnímu přezkumu opatření obecné povahy [7]. Tento algoritmus se skládá z pěti na sebe navazujících kroků.

V prvním kroku musí soud posoudit, zda správní orgán, který opatření obecné povahy vydal, měl k vydání daného opatření pravomoc. Druhý krok spočívá v přezkumu otázky, zda správní orgán při vydávání opatření nepřekročil meze zákonem vymezené působnosti. Následně soud zkoumá, zda opatření obecné povahy bylo vydáno zákonem stanoveným postupem. Těmito třemi kroky napadené nařízení prošlo.

Městský soud napadené nařízení zrušil pro nesplnění čtvrtého kroku algoritmu, tedy pro rozpor jeho obsahu se zákonem. Konkrétně soud pražské

Městský soud v Praze [2]

hygienické stanici vytkl, že napadené nařízení není dostatečně odůvodněno. Nařízení sice obsahovalo podrobné zdůvodnění epidemiologické situace v Praze, avšak zcela v něm chybělo zdůvodnění, proč pražská hygienická stanice uzavřela právě vysoké školy, a nikoliv i školy střední či základní, popřípadě proč byly uzavřeny vysoké školy, ale lidé mohli stále chodit do divadla nebo pořádat koncerty. Městský soud tak přisvědčil návrhovateli a napadené nařízení pro nepřezkoumatelnost zrušil. Závěrem konstatoval, že závažné nedostatky odůvodnění napadeného nařízení bránily soudu posoudit jeho proporcionalitu, což je posledním krokem algoritmu.

Analyzované rozhodnutí přispělo ke zdůraznění nutnosti řádně odůvodňovat mimořádná opatření, která v souvislosti s epidemií COVID-19 správní orgány přijímají. Praktický dopad však zrušení napadeného nařízení nemělo, jelikož od 14. 10. 2020 byly vysoké školy uzavřeny krizovým opatřením vlády.[8]

Poznámky

- [1] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. března 2020, č. j. 15 A 31/2020-59 (o uvedeném rozhodnutí jsme Vás informovali v Bulletinu, viz Bulletin květen 2020, s. 37).
- [2] Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. srpna 2020, č. j. 18 A 22/2020-140.
- [3] Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23. dubna 2020, sp. zn. 14 A 41/2020 (o uvedeném rozhodnutí jsme Vás informovali v Bulletinu, viz Bulletin červen 2020, s. 29).
- [4] Opatření obecné povahy není právní předpis, ani správní rozhodnutí. Jedná se o správní akt s konkrétně vymezeným předmětem a s obecně určenými adresáty, který slouží ke konkretizaci již existujících povinností vyplývajících ze zákona. Typickým případem opatření obecné povahy je územní plán.
- [5] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. října 2020, č. j. 4 As 258/2020-60.
- [6] Pozdější právní předpis má přednost před dřívějším právním předpisem.
- [7] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. září 2005, č. j. 1 Ao 1/2005-98.
- [8] Usnesení vlády České republiky ze dne 12. října 2020 č. 1022 o přijetí krizového opatření.

Zdroje

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. října 2020, č. j. 5 A 103/2020-47.

Fotografie

- [1] PFUK interier, autor: Jklamo, 11. února 2011, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0 CZ, editace: ořez.
- [2] Praha - Městský soud v Praze, autor: Fred Romero, 6. srpna 2012, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.

Ministerstvo vnitra navrhuje změny ústavního zákona o bezpečnosti ČR: COVID-19 nám ukázal mezery

Tereza Kuklová

V červnu 2020 navrhlo Ministerstvo vnitra novelu ústavního zákona o bezpečnosti České republiky a krizového zákona. Jádro tvoří zakotvení stavu nebezpečí na ústavní úrovni a další s tím spojená opatření. Ministerstvo návrh zdůvodnilo nutností reakce na zkušenosti s pandemií koronaviru. V čem mají spočívat navrhované změny a jaké odezvy se zatím dočkaly v připomínkovém řízení?

Novela ústavního zákona přináší především možnost vyhlášení tzv. *stavu nebezpečí*. Podle současné právní úpravy je stav nebezpečí upraven v krizovém zákoně (který není ústavním zákonem) a k jeho vyhlášení je oprávněn hejtman pro území určitého kraje. Nově má být stav nebezpečí zakotven v ústavním zákoně a vedle hejtmána jej bude moci vyhlásit i vláda, a to pro území celého státu.

Důvodová zpráva uvádí: „V návaznosti na ústavní zakotvení stavu nebezpečí se současně upravuje i definice nouzového stavu. Navrhovaná právní úprava formuluje podmínky vyhlášení nouzového stavu obdobným způsobem jako v případě stavu nebezpečí.“^[1]

Stav nebezpečí vs. nouzový stav

Nadále bude možné vyhlásit nouzový stav, který je již v ústavním zákoně o bezpečnosti ČR zakotven. Nouzový stav lze vyhlásit v případě, kdy v zemi existuje nebezpečí, které *dosahuje značného rozsahu* a které nelze odvrátit *běžnou činností* bezpečnostních orgánů a složek. Stav nebezpečí vedle toho by přinesl podle Ministerstva vnitra chybějící mezistupeň, jenž by umožnil citlivější reakci na vzniklou situaci. Bylo by jej možné vyhlásit, pokud existující nebezpečí *nebude dosahovat značného rozsahu* a pokud je bude možné odvrátit *zvýšeným úsilím* při běžné činnosti bezpečnostních orgánů a složek.

Existence nebezpečí představuje v obou stavech situaci, kdy je ohrožen vnitřní pořádek, bezpečnost, zdraví, životy, majetkové hodnoty nebo životní prostředí. Ostatní okolnosti vyhlášení stavu nebezpečí téměř kopírují aktuální úpravu nouzového stavu.

Ilustrační fotografie [1]

Co dalšího se má změnit?

Důvodová zpráva dále uvádí, že dosavadní úprava nedostatečně rozebírá možnost odkladu voleb během období krize. Ministerstvo argumentuje červnovým odložením doplňovacích voleb do Senátu v Teplicích usnesením vlády, jež však bylo podle právního názoru Nejvyššího správního soudu neústavní.^[2]

V současnosti lze přistoupit k odkladu voleb, pokud je během nouzového stavu, stavu ohrožení nebo válečného stavu nelze konat ve stanovených lhůtách, a to nejdéle o šest měsíců. Podle navrhovaného znění by bylo možné prodloužit volební období a lhůty pro přípravu voleb i opakovaně, a to na základě zákona.

Výjimku představují volby do zastupitelstev obcí, k jejichž odkladu by stačilo rozhodnutí vlády. Důvodová zpráva k tomu uvádí: „*Jde o volby, které ústavní právo výslovně neupravuje a i podle dosavadních volebních zákonů tyto volby vyhláší ministr vni-*

tra. Umožnit jejich odklad rozhodnutím vlády se tudíž jeví jako přiměřená úprava.“[3]

Další navrhovanou změnou je „přesunutí“ Ústředního krizového štábu z úrovně zákonné na úroveň ústavní, jakožto pracovního orgánu vlády pro řešení krizových stavů. Důvodová zpráva uvádí, že by se Ústřední krizový štáb zabýval řešením již nastalých situací, kdežto Bezpečnostní rada státu, která je již v ústavním zákoně zakotvena, by nadále připravovala pouze návrhy působící do budoucna. Jedná se o čistě organizační krok, který je více upřesněn až v krizovém zákoně.

Jak na připravované změny reaguje veřejnost?

V připomínkovém řízení bylo vyjádřeno mnoho rozdílných stanovisek, v řadě případů však zaznívá kritika. Např. Svaz měst a obcí České republiky se staví proti možnosti neomezeného odkladu voleb, neboť lhůtu šesti měsíců považuje za dostatečně dlouhou. Stejně tak se vymezuje proti pravomoci vlády odložit volby do zastupitelstev obcí, protože nevidí důvod k rozdílnému přístupu.

Českomoravská konfederace odborových svazů dále kritizuje nedostatečné vymezení rozdílů mezi

Ministerstvo vnitra [2]

jednotlivými stavy a nelogické narušení jejich fungující hierarchie. Obdobně zní připomínky Bezpečnostní informační služby, která označuje navrhované rozšíření pravomocí vlády za nedostatečně zdůvodněné. Podle stanoviska Rekonstrukce státu je navíc problematické užití neurčitých pojmů a nejasných formulací.

Novinky v krizovém zákoně

V návaznosti na novelu ústavního zákona o bezpečnosti byl pod taktovkou Ministerstva vnitra také připraven návrh na změnu krizového zákona. Ten v první řadě upřesňuje, která práva a povinnosti mohou být omezena v době stavu nebezpečí. Stanoví konkrétní pravomoci vlády i hejtmana a upravuje složení a působnost Ústředního krizového štábu.

Nově se navrhuje v krizovém zákoně zakotvit oprávnění příslušníka Policie ČR či strážníka obecní policie udělovat pokuty za přestupky spočívající v neplnění povinností plynoucích z krizového zákona přímo na místě spáchání přestupku (příkazem na místě).

Novelizace míří též na úpravu náhrady škody. Stát by nově zasaženým osobám nahrazoval pouze skutečnou škodu, a nikoliv též ušlý zisk, jak je tomu doposud. Navíc by se jednalo pouze o škodu vzniklou při činnosti orgánů provádějících krizová opatření, takže již neobecně o škodu způsobenou v příčinné souvislosti s krizovými opatřeními a cvičeními.

Důvodová zpráva k tomu uvádí, že jde čistě o jazykové zpřesnění, uskutečněné „[v] souladu s ústavním požadavkem na srozumitelnost právních norem pro jejich adresáty.“[4] Objektivní odpovědnost státu nadále trvá, navrhovaná úprava má pouze zabránit vzniku „v současnosti častých, z právního hlediska však mnohdy nepodložených, úvah nad skutečným významem tohoto ustanovení.“[5]

Kontroverzní paragraf

Pravděpodobně nejvíce diskutovaným bodem projednávané novely je však zcela nové ustanovení upravující vztah krizového zákona k zákonu ke svobodnému přístupu k informacím.[6] Podle něj by orgány krizového řízení nemusely poskytnout informace, jež by mohly ohrozit přípravu nebo účinnost krizových opatření. S tím souvisí další ustanovení,

Ilustrační fotografie [3]

kteří opravňuje vládu prodlužovat lhůty k učinění úkonu nebo provedení povinnosti. Některé informace by tak mohly být veřejnosti zpřístupněny až po skončení krizové situace, pokud by to okolnosti vyžadovaly.

Důvodová zpráva k tomu sděluje: „V řadě případů je pak tyto dotazy možné považovat spíše než za akt kontroly veřejné správy za nástroj řešení soukromoprávních zájmů žadatelů (např. jsou žádosti odůvodňovány užitím informací pro soukromoprávní žaloby, vysokoškolské závěrečné práce atd.), což je však pro orgány krizového řízení obtížné rozlišovat (...), mimo jiné i s ohledem na skutečnost, že tyto nejsou obecně oprávněny zkoumat a hodnotit důvody žadatele vedoucího k podání žádosti o informace (...)“ [7]

Proti tomuto zásahu se ohradil mimo jiné i Oldřich Kužílek, spoluautor zákona o svobodném přístupu k informacím. Vyjádřil své obavy z možného zneužití tohoto ustanovení, a to zejména v době, kdy jsou informace potřeba okamžitě, nikoli až za několik měsíců či let. [8]

Vyvstává tak otázka, zda je přijatelné bránit veřejnosti v přístupu k informacím o krizových

opatřeních, která se jí přímo týkají. Dosavadní odezvy veřejnosti se staví spíše do záporné pozice. Pokud by přesto mělo k omezení práva na informace dojít, je třeba zdůraznit, že tak lze učinit jen ve výjimečných případech a po pečlivém zdůvodnění.

Závěrem

S ohledem na zásadní význam předkládaných novel lze pouze těžko usuzovat, v jakém znění nakonec výše popsané předpisy vstoupí v platnost. V připomínkovém řízení zazněla kritika nedostatečného vymezení některých pojmů, narušení hierarchie krizových stavů nebo obavy z možnosti neomezeného odkladu voleb. Nejvíce kritizovanou částí navrhané novely krizového zákona se stala možnost neposkytnutí některých informací, což bývá odpůrci označováno za *utajování informací*.

Nicméně s Ministerstvem vnitra je třeba souhlasit v tom, že právní úprava by měla na situaci způsobenou pandemií COVID-19 odpovídajícím způsobem pružně zareagovat. Otázkou je vhodnost navrhaných postupů.

Poznámky

- [1] Důvodová zpráva k návrhu ústavního zákona, kterým se mění ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- [2] Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 4. 2020, sp. zn. Pst 19/2019 – 12.
- [3] Důvodová zpráva k návrhu ústavního zákona, kterým se mění ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- [4] Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- [5] Ibidem.
- [6] Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.
- [7] Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- [8] Cibulka, Jan. *Ministerstvo vnitra chce tajit informace o krizi. Plánuje nový paragraf i prodloužené lhůty.* iROZHLAS.cz. 19. 10. 2020.

Zdroje

- Cibulka, Jan. *Ministerstvo vnitra chce tajit informace o krizi. Plánuje nový paragraf i prodloužené lhůty.* iROZHLAS.cz. 19. 10. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pravo-na-informace-vnitro-hamacek-krizovy-zakon_2010190703_cib?fbclid=IwAR2RFTADBtK2v48gB8mIsJU_du4sQp2d1vB911dwsbcmB-vOcaovYqKRHxO_8).
- Dlupalová, Klára. *Ministerstvo vnitra po zkušenostech s epidemií koronaviru představilo revizi ústavního zákona o bezpečnosti.* Ministerstvo vnitra České republiky. 8. 6. 2020 (<https://www.mvcr.cz/clanek/ministerstvo-vnitro-po-zkusenostech-s-epidemii-koronaviru-predstavilo-revizi-ustavniho-zakona-o-bezpecnosti.aspx>).
- Kraus, Lukáš a kol. *Ministerský návrh novely Ústavního zákona o bezpečnosti ČR a krizového zákona ve světle požadavků Rekonstrukce státu na splnění základních principů.* Rekonstrukce státu. 16. 10. 2020 (<https://rekonstrukcestatu.s3.amazonaws.com/rekonstrukcestatu/production/files/2020/10/20/18/37/43/990c28eb-8b2a-40b3-b477-98f0c5c8baec/rekonstrukce-stat>

Ilustrační fotografie [4]

Jan Hamáček, ministr vnitra [5]

-analyza-novely-uz-o-bezpecnosti-a-krizoveho-zakona-ve-svetle-principu-pandemicke-legislativy.pdf).

Návrh ústavního zákona, kterým se mění ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb. (https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORNBTNKDSH4&tab=detail).

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORNBTNL58TR&tab=detail).

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 4. 2020, č. j. Pst 19/2019 – 12.

Fotografie

- [1] Dublin Castle Gates of Fortitude and Justice 05, autor: J.-H. Janßen, 21. září 2012, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.
- [2] Letná Ministerstvo vnitra (6869), autor: Gampe, 30. květen 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [3] Ilustrační fotografie, autor: tmblog_ro, 19. července 2020, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.
- [4] Ilustrační fotografie, autor: succo, 12. dubna 2015, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.
- [5] J Hamáček 2014, autor: David Sedlecký, 21. srpna 2014, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

Trestní odpovědnost během nouzového stavu

Nikola Sedláková

Vyhlášení nouzového stavu ve spojitosti s pandemií COVID-19 výrazně zasahuje do všech oblastí našeho života a ani trestněprávní oblast není výjimkou. Pokud dojde ke spáchání trestného činu během nouzového stavu, může soudce považovat tuto skutečnost jako přitěžující okolnost a udělit pachateli vyšší trest?

Nouzový stav a přitěžující okolnosti

Podle trestního zákoníku (dále „TZ“) § 42 písm. j) [1] může soud přihlídnout k obecné přitěžující okolnosti v případě, že pachatel „spáchal trestný čin za krizové situace, živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život, veřejný pořádek nebo majetek, anebo na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace“. Trestní zákoník však přímo nedefinuje krizovou situaci; Krizová situace je definována v § 2 písm. krizového zákona [2] a zahrnuje také nebezpečí, při němž je vyhlášen nouzový stav.

Rovněž je zapotřebí výše zmíněnou obecnou přitěžující okolnost rozlišovat od situace, kdy je spáchaným trestným činem naplněna tzv. kvalifikovaná skutková podstata, tj. okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Nejvyšší státní zastupitelství použilo jako příklad uplatnění kvalifikované skutkové podstaty u příkladu krádeže. Pokud by pachatel trestný čin krádeže spáchal v době, kdy nebyl vyhlášen nouzový stav, hrozil by mu trest odnětí svobody ve výši do dvou let, v případě recidivy až tři roky. Avšak pokud je stejný trestný čin spáchán v současné době, tedy během nouzového stavu, hrozí pachateli trest odnětí svobody podle § 205 odst. 4 písm. b) TZ v rozmezí dvou až osmi let.

Otázkou ovšem je, zda by k naplnění jak obecné, tak kvalifikované skutkové podstaty, mělo opravdu stačit pouze to, že trestný čin byl spáchán během nouzového stavu nebo v době existence jiné události ohrožující život, veřejný pořádek či majetek. Jak obecné, tak kvalifikované skutkové podstaty by neměly být aplikovány pouze z důvodu časové souvislosti trestného činu s vyhlášeným nouzovým stavem. V takovém případě by měly být posouze-

Ilustrační fotografie [1]

ny bližší okolnosti a souvislosti, jež sehrály roli při spáchání trestného činu, jako např. využití tohoto stavu při páchaní trestného činu, jestli pachateli ulehčil páchaní trestného činu nebo z toho nějakým způsobem profitoval. Obdobné závěry nalezneme i v judikatuře.[3]

Sdělení Nejvyššího státního zastupitelství

Nejvyšší státní zastupitelství (dále jen „NSZ“) již v březnu vydalo upozornění, že vyhlášení nouzového stavu se výrazně dotýká i trestněprávní roviny, kdy je u některých trestných činů možné použití vyšší trestní sazby. Mezi tyto trestné činy patří například šíření nakažlivé lidské nemoci, šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti, ohrožování zdraví závažnými potravinami a jinými předměty, ohrožování zdraví závažnými potravinami a jinými předměty z nedbalosti, krádež, zpronevěra, podvod, lichva, šíření poplašné zprávy.

NSZ ve svém sdělení k otázkám trestní odpovědnosti během nouzového stavu klade důraz především na časové souvislosti, ale už nepřihlíží k dalším okolnostem spáchání trestného činu. NSZ své

stanovisko odůvodňuje zejména tím, že během nouzového stavu je obzvláště nutné dodržovat pravidla. Bezpečnostní složky se totiž v této době více orientují na pomoc společnosti než na potírání obecné kriminality a dodržování zákonů jim značně usnadní práci.

Přestože je argumentace NSZ opodstatněná, pouhé formální vyhlášení nouzového stavu by nemělo stačit k tomu, aby byla naplněna okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Konkrétně lze tyto úvahy demonstrovat na níže uvedených nedávných případech.

Drobné krádeže za nouzového stavu nemusí vždy vést k vyššímu trestu

V médiích se v poslední době často poukazuje na případy, kdy je pachatel odsouzen za spáchání drobné krádeže k poměrně vysokému trestu odnětí svobody, a to právě z důvodu, že byly krádeže spáchány během nouzového stavu. Jde například o odsouzení pachatele za krádež pěti housek na jeden a půl roku trestu odnětí svobody nebo za krádež salámu a krabicového vína na dva roky a dva měsíce trestu odnětí svobody.

Je třeba zdůraznit, že trestní právo je krajním prostředkem ochrany společnosti před společensky

škodlivými jevy, a to zejména v případech, kdy by prostředky jiných právních oblastí k ochraně společnosti nestačily. Při interpretaci trestněprávních norem by měla být respektována zásada subsidiarity trestní represe, jež je obsažena v § 12 odst. 2 TZ a váže se na společenskou škodlivost činu.

Nouzový stav a zásada subsidiarity trestní represe

Nabízí se proto otázka: Musí spáchání jakéhokoliv trestného činu krádeže za nouzového stavu vést k udělení vyšší trestní sazby a je tento postup v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe?

Účelem uložení vyšší trestní sazby při spáchání trestného činu za nouzového stavu by měla zřejmě být především zvýšená ochrana života a zdraví lidí. Ne každý trestný čin spáchaný v této době však lze považovat za natolik společensky škodlivý, aby byla nutná trestněprávní reakce. Podívejme se například opět na případ krádeže pěti housek, ke které sice došlo během nouzového stavu, nicméně zde není očividná spojitost s tímto stavem. Bylo by tomu však jinak, kdyby pachatel například ukradl ochranné prostředky nebo nedostatkové léky, a nikoliv několik housek z důvodu hladu, kdy tím nikoho neohrožoval. Ke každému případu by se tak, pokud je to možné, mělo přistupovat individuálně.

Předseda NS Angyalossy: Vyšší tresty v době nouzového stavu jsou přiměřené [2]

Ilustrační fotografie [3]

Je navíc pochybné, zda zpřísnění trestní represe skutečně napomůže cíli nezatěžovat boj s onemocněním COVID-19, jak předpokládá NSZ. V konečném důsledku je totiž ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody náročné jak časově (kdy je nutné i pro drobné protiprávní jednání zahajovat trestní řízení), tak i finančně. Jelikož jsou i tyto drobné krádeže posuzovány během nouzového stavu jako zločiny s trestní sazbou až osm let, musí mít obviněný obhájce. A protože se ve většině těchto případů jedná o pachatele nemajetné, často jim bývá přidělen obhájce ex offo, jehož služby jsou nákladem státu.

Poznámky

- [1] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [2] Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů
- [3] Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 25. srpna 2020, sp. zn. 9 To 208/2020 (dostupné z beck-online)

Zdroje

- ČTK. *Šéf NS Anygalossy: Vyšší tresty v době nouzového stavu jsou přiměřené*. Praha: Česká justice. 21. září 2020 (<https://www.ceska-justice.cz/2020/09/sef-ns-anygalossy-vyssi-tresty-dobe-nouzoveho-stavu-jsou-primerene/>).
- ČTK. *Rok a půl vězení za krádež pěti housek. Soud potrestal muže za trestný čin v době nouzového stavu*. Lidovky.cz. 7. července 2020 (<https://www.lidovky.cz/domov/muz-v-brne-za-nouzoveho-stavu-ukradl-5-housek-hrozilo-mu-osm-let-vezeni.>

A200707_125221_In_domov_ele).

- Klicpera, Lukáš. *Nouzový stav a pandemie COVID-19 jako přítěžující okolnost a okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby*. Epravo.cz. 19. června 2020 (<https://www.epravo.cz/top/clanky/nouzovy-stav-a-pandemie-covid-19-jako-pritezujici-okolnost-a-okolnost-podminujici-pouziti-vyssi-trestni-sazby-111339.html>).
- Kotvanová, Dominika. *Spáchání trestného činu během nouzového stavu a vyšší trestní sazby*. Právo 21. 5. října 2020 (https://pravo21.online/pravo/spachani-trestneho-cinu-behem-nouzoveho-stavu-a-vyssi-trestni-sazby/#_ftnref2).
- Nejvyšší státní zastupitelství. 2020. *Sdělení NSZ k otázkám trestní odpovědnosti během nouzového stavu*. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství (<https://verejnazaloba.cz/nusz/sdeleni-nusz-k-otazkam-trestni-odpovednosti-behem-nouzoveho-stavu/>).
- Rozumné právo. *Spáchání majetkového trestného činu za nouzového stavu nemusí nutně znamenat vyšší trest*. Právní prostor. 19. srpna 2020 (<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/spachani-majetkoveho-trestneho-cinu-za-nouzoveho-stavu-nemusi-nutne-znamenat-vyssi-trest>).
- Šarcová, Pavlína. *Krádež salámu a krabicového vína: Muž dostal trest 26 měsíců vězení*. CNN Prima news. 30. července 2020 (<https://cnn.iprima.cz/kradez-salamu-a-krabicoveho-vina-muz-dostal-trest-26-mesicu-vezeni-6833>).
- Šarochová, Hana a Polanský, Jiří. *Jak se v nouzi nedostat do působnosti trestního práva*. Česká justice. 2. dubna 2020 (<https://www.ceska-justice.cz/blog/se-nouzi-nedostat-pusobnosti-trestniho-prava/>).

Fotografie

- [1] Ilustrační fotografie, autor: Daniel_B_photos, 12. srpna 2016, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.
- [2] Brno, Burešova 20, Nejvyšší soud ČR – vstup (0954), autor: Martin Strachon, datum pořízení: 3. června 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [3] Ilustrační fotografie, autor: geralt, datum pořízení: 13. března 2018, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.

Konference o postavení žen v justici

Jana Koblasová

Čím dál tím více čelíme menší reprezentaci žen ve vysokých justičních pozicích. Proč tomu tak je a jak se tomu dá zabránit? Jaké jsou osobní zkušenosti žen, které takovou funkci zastávají? Na tyto otázky odpovídali účastníci besedy na téma postavení žen v justici, kterou pořádala Moravská zemská knihovna.

Diskuzi uvedla Kateřina Šimáčková, ústavní soudkyně a spolueditorka knihy *Mužské právo*. Ve svém příspěvku se zabývala problémem nízkého zastoupení žen-soudkyň na soudech vyšší hierarchie. Uvedla, že na Ústavním soudu soudí pouze dvě ženy, přibližně 20 % žen je zastoupeno u Nejvyššího soudu a předsedové soudů jsou obvykle muži. V celé justici je přitom zastoupeno okolo 60 % žen. Proč tedy nejsou ženy více reprezentovány ve vyšších pozicích? Šimáčková pro to spatřuje hned několik důvodů.

Jedním z nich je podle ní netransparentnost výběrových řízení. Ta by měla být otevřená, férová a měla by být postavena na odbornostech a schopnostech. Při výběrových řízeních pak také často dochází k selektivní slepotě, při níž komise, které obsazují

Ilustrační fotografie [1]

Ilustrační fotografie [2]

daná místa, často nechávají stranou některé kvalitní uchazečky a pozornost věnují ženám, které se již do určité pozice dostaly.

Podle Šimáčkové je též potřeba podporovat ženy, aby se vůbec do výběrových řízení přihlasyly. Ženy by si měly navzájem pomáhat a dodávat si odvalu, a to i při sladování zaměstnání s rodinným životem. Šimáčková uvádí příklad, že by se soudkyně po návratu z krátké mateřské dovolené neměly vzájemně dotazovat na to, proč jsou tak brzy zpět v práci a jak to dít bez maminky „zvládá“. To totiž posiluje tradiční rodinné role a chápání ženy jako „matky v domácnosti“. S tímto souvisí posléze i to, že žena nechce kvůli své rodině za prací jít jinam či nevyužije například možného kariérního postupu v rámci justice. I proto je dle Šimáčkové důležitý vhodný výběr partnera, který ženu v kariérním postupu podpoří.

Klesající trend a možný vliv digitalizace

Následně se k problematice vyjádřil David Kosař, docent ústavního práva a vedoucí Ústavu pro otázky soudnictví (JUSTIN). Ten ve svém příspěvku poukázal na dva problémy: menší obsazenost žen ve vysokých postech a klesající počet žen na těchto pozicích. Například na Nejvyšším správním soudu počet žen výrazně poklesl a také na Nejvyšším sou-

du žen mírně ubývá. V minulém roce nebyla žádná žena předsedkyní soudu.

Podle Kosaře bude zajímavé sledovat, jaký vliv bude mít na tento problém digitalizace soudnictví. Při zvýšené digitalizaci se dá totiž lépe organizovat čas, což by mohlo ženám ve vyšších pozicích pomoci. Například by ženy mohly více pracovat z domova a tím by ušetřily čas na dojíždění do práce.

Obdobně jako Kateřina Šimáčková, i David Kosař odkazuje na tradiční stereotypy a rodinné role, které jsou hlavním důvodem omezeného zastoupení žen ve vyšších pozicích v justici. Současně však uvádí, že oproti advokacii je soudnictví lépe uzpůsobeno k vyvážení pracovního a rodinného života. Z tohoto důvodu je pro řadu žen zajímavější než výkon advokacie.

Osobní zkušenost Daniely Zemanové

Soudkyně Městského soudu v Praze a bývalá předsedkyně Soudcovské unie České republiky Daniela Zemanová popsala svoji osobní zkušenost. To, že se zastoupení pohlaví na Nejvyšším správním soudu změnilo, pozorovala i na průběhu debat na tzv. sbírkovém plénu.^[1] Důvodem pro četnější reprezentaci je tak dle ní větší rovnováha a vyrovnaná diskuze.

V tématu sladování pracovního a rodinného života navázala na Šimáčkovou a Kosaře a podělila se o

svou vlastní zkušenost. Sama má dvě děti, a když se rozhodla odejít z Liberce, kde žila s rodinou, do Brna, měla pocit, že jako člověk zklamala. Postupně však tento pocit odezníval, protože viděla, že „v rodině se nic špatného neděje“. Daniela Zemanová je proto příkladem, že skloubení vyšších funkcí a rodinného života je možné.

Příběh Elišky Wagnerové

Soudce správního úseku Krajského soudu v Brně a zakladatel stránky Iurium Daily Martin Kopa se následně podělil o příběh Elišky Wagnerové. Eliška Wagnerová se po šesti letech advokacie rozhodla emigrovat, a to i z osobních důvodů. Tato zkušenost se následně promítla v jejích postojích. V Německu dostala politický azyl a usídlila se v Mnichově. Začala pracovat pro rádio Svobodná Evropa, v němž se věnovala základním lidským právům. Následně se přestěhovala do Kanady, kde vykonávala řadu různorodých zaměstnání, například práci servírky.

V roce 1992 se setkala se soudcem a předsedou Ústavního soudu České republiky Zdeňkem Kesslerem a později se stala jeho asistentkou. Když pak poprvé Ústavní soud zrušil rozhodnutí Nejvyššího soudu, argumentovala Wagnerová před soudci Nejvyššího soudu, že v Německu by bylo nemyslitelné, aby soudci odporovali názoru vyššího soudu. V pozdějších nálezech, kdy vyko-

Čtyři soudkyně, které zastávaly funkci na Nejvyšším soudě Spojených států [3]

návala pozici ústavní soudkyně, využila svých znalostí azylového práva a jako první použila rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Soering proti Spojenému království, podle něhož není možné, aby byl někdo poslán do země, kde mu hrozí smrt či nelidské zacházení. Wágenerová je tak příkladem ženy, která ve vyšší funkci výrazně obohatila české soudnictví.

Kopa vzpomněl také Ruth Bader Ginsburg, která byla soudkyní Nejvyššího soudu Spojených států, a rovněž významným způsobem obohatila právo a způsob, jak se na něj nazírá.

Zkrácené úvazky

Druhá část setkání již patřila diskuzi. Jeden z dotazů mířil na možnost zkrácených úvazků soudkyň nebo soudců, kteří se starají o malé děti. Kateřina Šimáčková uvedla, že ze své zkušenosti ví o jednom okresním soudu, kde motivací pro brzký návrat na soud byla nabídka předsedy soudu v podobě zkrácených úvazků.

Daniela Zemanová zdůraznila praktické problémy, které se se zkrácenými úvazky pojí. V situaci, kdy se umožní zkrácený úvazek, je nutné zbývající práci rozdělit mezi jiné soudce. Vzhledem k současnému nastavení systému ze strany Ministerstva spravedlnosti tak předseda soudu rovněž „riskuje“, že o zbytek úvazku soudce přijde. Předseda soudu má omezený počet úvazků, a pokud někomu dá možnost zkráceného úvazku, pak mu Ministerstvem nebude vypsáno další místo. Tyto problémy však neznamenají, že se nemá hledat cesta, jak zkrácené úvazky do praxe zavést. Zemanová vyzývá

Ilustrační fotografie [4]

k hledání komplexního řešení, které zahrnuje i problém dlouhodobé nepřítomnosti soudců (například mateřská dovolená a zahraniční stáže).

Koncepce rovnosti žen a mužů do roku 2020

Zkrácené úvazky by mohly přispět při sladování pracovního a rodinného života. Tento cíl stanoví i Koncepce rovnosti žen a mužů do roku 2020 v resortu Ministerstva spravedlnosti. Koncepce obsahuje požadavek na zavádění nových opatření a rozšíření těch zavedených, která přispějí k možnostem vést plnohodnotně současně rodinný i pracovní život. Příkladem může být služba péče o děti, udržování kontaktu se zaměstnanci na mateřské a rodičovské dovolené a další.

Do budoucna

V praxi by se dalo uvažovat o vytvoření dětských skupin na soudech pro soudce či soudkyně, kteří si do práce přivedou děti. Lze též diskutovat o rozšíření práce z domova. Jedním z řešení je také rozložení soudců na jednotlivých soudech, které by zahrnovalo počet soudců na plný úvazek a určitý počet soudců na zkrácený úvazek. Bylo by žádoucí, kdyby předsedové soudů, ať již stávající či nově zvolení, měli snahu tato opatření realizovat, a to i přes případné finanční či jiné překážky.

Poznámky

- [1] K zajištění jednoty rozhodování soudů je Nejvyšším správním soudem vydávána Sběrka rozhodnutí, ve které se uveřejňují vybraná rozhodnutí a to po projednání v plénu.

Zdroje

Moravská zemská knihovna. 21. října 2019. *Beseda na téma postavení žen v justici* (https://www.facebook.com/watch/live/?v=338579810756519&ref=watch_permalink)

Ministerstvo spravedlnosti. 2020. *Koncepce rovnosti žen a mužů do roku 2020 v resortu Ministerstva spravedlnosti ČR* (https://www.justice.cz/documents/26889/1037985/resortn%C3%AD_koncepce_do_2020.pdf/ed855af8-3b79-43b4-8ea9-c856417cdb2b)

Fotografie

- [1] The Scales Of Justice, autor: ☀☀Jo Zimny Photos☀☀, 7. srpna 2019, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, editace: ořez.
 [2] Law-4, autor: Cal Injury Lawyer, 10. října 2015, zdroj: Flickr, Public Domain Mark 1.0, editace: ořez.
 [3] Four justices, autor: GPA Photo Archive, 1. října 2010, zdroj: Flickr, CC BY-NC 2.0, editace: ořez.
 [4] Golden Lady Justice, Bruges, Belgium, autor: Emmanuel Huybrechts, 3. března 2008, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Tereza Štastná

Vnitrostátní právo

- Augustinová, P. Heranová, S., Mulák J. Procesní použitelnost záznamů ze sledování osob a věcí v jiné trestní věci – několik poznámek k úpravě tzv. prostoroového odposlechu. *Trestní právo* 4/2020
- Balog, B. Legislativně pravidlá a ich ochrana. *Právny obzor* 5/2020
- Dostálová, L. K problémům souvisejícím s přeshraničním charakterem nenávisných projevů na internetu. *Trestněprávní revue* 4/2020
- Drápal, J. Formulace a konkretizace principů ukládání trestů: Zahraniční přístupy a řešení vhodná pro český právní systém. *Státní zastupitelství* 6/2020
- Firstová, J. Aplikační problémy realizace výkonu trestu obecně prospěšných prací v ČR. *Trestní právo* 4/2020
- Giba, M. Nepísané ústavné právo (habilitačná prednáška). *Právny obzor* 5/2020
- Handrlica, J. Balounová J. Sharapaev, V. Náhrady a opatření přijatá v době pandemie. *Právní rozhledy* 22/2020
- Redakce. SDEU poprvé provedl výklad unijního nařízení, v němž je zakotvena „neutralita internetu“. *Právní rozhledy* 22/2020
- Svoboda, J. Problematika souběhu práv poškozeného a konfiskačních nároků státu s právy druhého manžela u majetku ve společném jmění manželů při jeho zajištění v trestním řízení. *Trestní právo* 4/2020
- Valo, M. Trestnoprávna vina a zahľadenie odsúdenia. *Právny obzor* 5/2020
- Zeman, P. Roubalová, M. Blatníková, Š. Grohmannová, Koňák, T. Novák, P. Novopacká, M. Trávníčková, I. Analýza kriminální recidivy uživatelů drog po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – vybrané výsledky výzkumu. *Trestněprávní revue* 4/2020

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Dvorský, V. Spolkový ústavní soud vs. SDEU: spor o poslední slovo. *Jurisprudence* 4/2020
- Matějec, M. Zneužití unijního práva k obcházení vnitrostátní právní úpravy. *Jurisprudence* 4/2020
- Richter, Š. Směrnice EU 2019/770 o některých aspektech poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb jako nástroj ochrany spotřebitele. *Jurisprudence* 4/2020

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

- Grančayová, M. Kazharski, A. ‘The Slovakebab’: Anti-Islam Agenda in Slovak Parliamentary Elections and Beyond. *Politologický časopis* 3/2020
- Gyárfášová, O. Účeň, P. Radical Party Politics and Mobilization Against It in the Slovak Parliamentary Elections 2020
- Dyčka, L. Śliwa, Z. Rökk, T. Obranné strategie malých států NATO – komparativní studie *Vojenské rozhledy* 4/2020
- Just, P. Slovakia’s Oversized Cabinet after the 2020 Parliamentary Elections: Barrier against Extremism Vol. II, or Protection of Its Own Stability? *Politologický časopis* 3/2020
- Kofroň, J. Opletal, M. Zrno M. Analýza dynamiky konfliktu v Mali – využití databáze ACLED. *Vojenské rozhledy* 4/2020
- Machitidze, I. Temirov, Y. Hybrid Regimes’ Response to the COVID-19 Pandemic: “The First Wave” Evidence from Ukraine and Georgia. *Mezinárodní vztahy* 4/2020
- Marra, E. Building a sustainable future for post-conflict areas in the European Neighbourhood: Transitional Justice and Reintegration in Syria and Iraq. *Mezinárodní politika*. 11. 11. 2020
- Pakhomenko, S. Gridina, I. Securitization of Memory in the Pandemic Period: The Case of Russia and Latvia. *Mezinárodní vztahy* 4/2020
- Rossi, M. Slovakia after Fico: Systemic Change or More of the Same? *Politologický časopis* 3/2020

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Jan je vedoucím Centra pro lidská práva a demokracii. Po vystudování práva a ekonomie pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu, jež je zodpovědná za vnější vztahy EU. Poté působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu. V současnosti působí jako právník u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku a jako seniorní výzkumný pracovník v Centru mezinárodního práva Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Tomáš Münzberger: Tomáš dokončuje magisterské studium oboru Právo a právní věda na Karlově univerzitě v Praze. Zabývá se především ochranou lidských práv a mezinárodním právem veřejným. Během studia nabyl pracovní zkušenosti v azylovém právu a právu životního prostředí. Zajímá se o mezinárodní politiku a antropologii práva.

Alžběta Dvořáková: Alžběta momentálně studuje Bezpečnostní a strategická studia a Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií MU. Absolvovala stáž v organizaci La Strada Česká republika nebo spolupráci s Most ProTibet. Oblastmi jejího zájmu je problematika obchodování s lidmi, zločiny proti lidskosti a porušování lidských práv v ozbrojených konfliktech.

Mgr. Jakub Hedl: Jakub je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V průběhu studia se zúčastnil stáže na ministerstvu zahraničí a specializoval se v azylovém právu. V současné době pracuje na Ministerstvu školství. Zaměřuje se na oblast mezinárodního trestního práva a práva ozbrojených konfliktů. Mezi jeho koníčky patří historie, filmy a organizace letního tábora.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Monika Hanych, Ph.D., LL.M.

Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva. Je členkou výboru Rady Evropy pro umělou inteligenci a lidská práva.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na Fakultě sociálních studií, Mezinárodní politologickém ústavu a v Ústavu pro otázky soudnictví PrF MUNI. Akademický rok 2010-2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace politiky na UC Berkeley. Přednášel o lidských právech v Číně či v Ruské federaci. Hubert byl v letech 2013 až 2020 členem Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Barbora Bromová: Barbora v současnosti studuje na univerzitě v Amsterdamu, kde se v rámci multidisciplinárního programu blíže zaměřuje na evropské a mezinárodní právo. Věnuje se také spolupráci s fondem UNICEF a podpoře nezávislé žurnalistiky v Evropě v rámci European Press Prize.

Martin Míšek: Martin studuje Evropská studia a Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií MU. Během studia absolvoval stáž na Ministerstvu zahraničních věcí. S lidmi si rád popovídá o funkci současné Evropské unie. Mimoto se věnuje neformálnímu vzdělávání v rámci programu Erasmus+.

Eliška Hůlová: Eliška je studentkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Uplynulý akademický rok ale strávila studiem na univerzitě v Utrechtu v rámci programu Erasmus+. Zajímá se především o ochranu lidských práv na evropské úrovni a o problematiku tranzitivní spravedlnosti.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Nela Černota

Nela studuje právo na PF UK a zajímá se o mezinárodní právo a lidská práva. Strávila jeden semestr na Mexické Národní Autonomní Univerzitě (UNAM) v Mexiku, kde také absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Stážovala dále u Mise Organizace amerických států pro podporu mírového procesu v Kolumbii a u Evropského soudu pro lidská práva. Momentálně je na studijním pobytu v Heidelbergu, kde také pracuje v Max Planck Institutu pro srovnávací veřejné právo a mezinárodní právo. Je členkou správní rady české sekce Amnesty International.

Stážisté:

Bc. Aneta Navrátilová: Aneta je studentkou magisterského programu Evropská studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V uplynulém semestru pobývala na Erasmu v polské Wroclawi. Ve svých pracích a článcích se často soustředí na problematiku brexitu a budoucího vztahu mezi EU a Británií, pozici zemí V4 v EU, nebo na právní a institucionální rámec EU.

Iva Turanová: Iva studuje právo na Prf MU. Zájem o zahraničněpolitické dění, situaci v Číně a stav lidských práv ve světě prohloubila při studijních pobytech v Číně a Francii. Během studia absolvovala stáž v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před SDEU a v oblasti diplomacie v New Yorku, Pekingu a Dillí. Působí jako lektorka v Amnesty International.

Kristýna Zábojníková: Kristýna je studentkou posledního ročníku práv na PF UPOL. Zaměřuje se na mezinárodní mechanismy na ochranu lidských práv a mezinárodní vztahy. Během svého studia absolvovala stáž na Stálé misi ČR při OSN v Ženevě a nyní na Ministerstvu zahraničních věcí se zaměřením na kybernetickou bezpečnost. Působí v Amnesty International.

www.centrumlidskaprava.cz

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na Právnické fakultě Masarykovy univerzity a lidská práva a demokratizaci na EIUC (European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation) v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, u Evropského soudu pro lidská práva a u Veřejného ochránce práv. Působí na Nejvyšším správním soudě jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Mgr. Pavel Doubek, Ph.D.

Pavel vystudoval doktorské studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Pracoval v Kanceláři Ombudsmana a na Úřadu Vlády ČR. V roce 2019 se v rámci postdoktorského programu podílel na zřizování národního preventivního mechanismu na Taiwanu.

Stážisté:

Jana Koblasová: Jana studuje na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a zajímá ji ústavní právo a lidská práva. V roce 2020 absolvovala stáž u Okresního soudu v Trutnově na civilním úseku.

Mgr. Bc. Daniela Petržilková: Daniela je absolventkou PrF MU a FSS MU. Pracuje na správním úseku Městského soudu v Praze. Má za sebou stáže u Stálé mise ČR při OSN v Ženevě a na Úřadě vlády.

Tereza Kuklová: Tereza je studentkou třetího ročníku Právnické fakulty v Brně. Zajímá se o problematiku ochrany lidských práv, ústavní a uprchlické právo. Zúčastnila se Školy lidských práv 2020.

Bc. Nikola Sedláková: Nikola studuje Evropská studia na FSS MU. Během studia absolvovala stáž v Bruselu. Působí na pozici immigration assistant v advokátní kanceláři Petyovsky & Partners.

Centrum
pro lidská práva
a demokracii

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | web www.centrumlidskaprava.cz
Redakční rada Jan Lhotský (editor), Hubert Smekal, Monika Hanych, Nela Černota,
Lucie Nechvátalová, Pavel Doubek Kontakt na editora jan.lhotsky@centrumlidskaprava.cz
Sazba Michal Oščipovský | ISSN 1804-2392.